

BARLANGKUTATÁS.

I. KÖTET.

1913.

I. FÜZET.

BEKÖSZÖNTŐ.

„*Barlangkutatás*“ címen a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Szakosztálya folyóiratot indít, hogy a magyar barlangkutatás eredményeit a Szakosztály tevékenységét megismertesse. Ezt a feladatot eddig a Földtani Közlöny-ben megjelent „*Közlemények a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságából*“ című állandó rovat teljesítette.

Az utolsó években fellendült barlangkutatással a közlendő dolgozatok száma annyira felszaporodott, hogy e rovat szűknek bizonyult s ezért a Szakosztály szerény, de önálló folyóirat megindítását határozta el. Folyóiratunk kizárólag a tudományos barlangkutatást szolgálja és csekély terjedelme miatt csak kisebb dolgozatok és jelentések közlésére való. Nagyobb dolgozatok, monografiák és népszerű cikkek kiadásáról majd külön kell gondoskodnunk, mihelyt erre meglesznek a kellő feltételek.

A barlangkutatás több tudománnyal határos, ezért helyet kell juttatnunk folyóiratunkban a tulajdonképpeni barlangtani dolgozatokon kívül rokon szakmákat tárgyaló munkáknak is, ha a barlangkutatást szolgálják. A barlangtani dolgozatokon kívül a barlangokból kikerült anyag őslénytani, embertani, ősrégészeti és más irányú megismerését is föl vesszük. Ezzel nem csak a barlangtannak, hanem a többi rokon tudománynak is szolgálatot vélünk tenni. Éppen ezért alapos a reményünk, hogy folyóiratunk szélesebb körben is érdeklődésre és pártfogásra fog találni.

Folyóiratunk egyelőre évente négyszer fog megjelenni. Minden füzetben egy nagyobb vagy több kisebb értekezést közlünk s e mellett a következő állandó rovatokat hozzuk.

„*Ismertetések*“ címen a magyar barlangtani és ezzel kapcsolatos irodalom termékeit ismertetjük. Ide tartoznak mindama tudományosan vagy népszerűen írt barlangtani dolgozatok, amelyek Magyarország területére vonatkoznak. Ezzel lapunkban összegyűjtjük a hazai barlangtani dolgozatokat és irodalmi áttekintést és tájékoztatást nyújtunk a barlangkutatóknak.

„*Hivatalos jelentések*“ címén a Szakosztály ügyeit közöljük. Adjuk itt elsősorban az évi gyűlések és havi értekezletek jegyzőkönyvi kivonatát, továbbá a népszerű estélyek és kirándulások lefolyásának ismertetését s végül itt közöljük a Szakosztály vagyoni állására vonatkozó kimutatásokat, a tagok névsorát és egyéb hivatalos mondanivalóinkat.

„*Különfélek*“ címén olyan rövid közleményeket hozunk, amelyek természetüknél fogva a megelőző rovatokban helyet nem találhattak. Itt első sorban kisebb jelentések és értesítések, valamint hazai és külföldi barlangtani mozgalmak ismertetésére gondolunk.

Anyaegyesületünk és más hazai tudományos társulatok és folyóiratok példájára folyóiratunk végén

„*Höhlenforschung*“ címén függelékét hozunk, hogy német vagy más nyelvű fordításban tudományos törekvéseinket a külföldi szakörökkel is megismertessük. Függelékünket a magyar szöveg nyomán, de kivonatossan fogjuk szerkeszteni. Szerény viszonyaink nem engedik, hogy dolgozatainkat egész terjedelmükben lefordítsuk. Talán nem is szükséges ez, mivel azt hisszük, hogy majdnem minden dolgozatban vannak olyan részletek, amelyek csak bennünket érdekelnek külföldet azonban nem. Szó szerinti fordításban csupán a fontosabb és tömören írt dolgozatokat hozhatjuk.

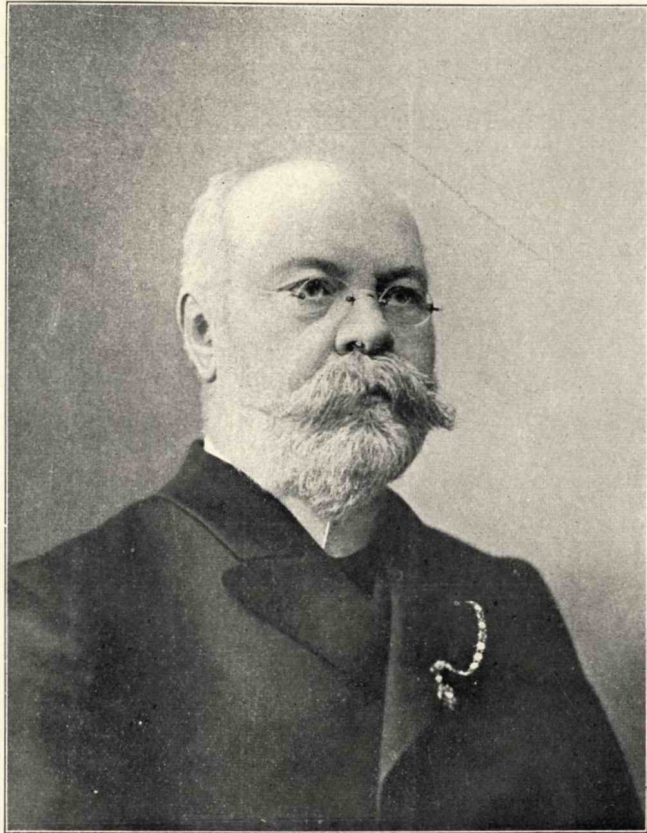
Mint hogy függelékünk a magyar szöveg alapján készül, az önálló tanulmányok kivonatán felül a többi rovatokat is fenntartjuk. A „*Besprechungen*“ című rovatnak egészen különös fontosságot óhajtunk kölcsönözni. E rovatunk célja, hogy minden hazai fontosabb barlangtani vonatkozású dolgozat a nagyvilág elé kerüljön. Az „*Amtliche Berichte*“ és „*Verschiedenes*“ című rovatokat függelékünkbe is felvesszük, hogy a külföld tudományos törekvéseinkről szintén tudomást szerezzen.

Folyóiratunk első füzetét abban a reményben bocsátjuk a nyilvánosság elé, hogy a tudományos barlangtannak egyáltalában, a magyar barlangkutatások szakirodalmának pedig különösen szolgálatot teszünk. Minden erőnkkel törekedni fogunk, hogy folyóiratunk tudományos színvonalát fenntartsuk és hazánkban is, külföldön is minél szélesebb körben megkedveltessük. Ebbeli törekvésünkben munkatársaink, szakköreink és a magyar művelt közönség támogatását és pártfogását kérjük.

Budapest, 1913. március havában.

KADIĆ OTTOKÁR DR.

LENHOSSÉK MIHÁLY DR.

Frederick

Siegmeth Károly élete és munkálkodása.

(1845 szept. 11. — 1912 ápril. 21.)

(Arcképpel.)

Irta : HORUSITZKY HENRIK.¹⁾

Az 1910. évben megalakult Barlangkutató Bizottság most tartja első kegyeletos ülését, amelyen szeretett első elnökének elhúnytáról megemlékezni szomorú kötelességünk.

SIEGMETH KÁROLY lovag, aki a Barlangkutató Bizottság magját elültette, s a kikelt kis csemetét fáradhatatlan szorgalmával, szeretettel, teljes szívvel és lélekkel ápolta és gondozta, s néhány év alatt oly erőteljessé nevelte fel, hogy a kis csemete maholnap terebélyes fává nő ; az a férfiú, aki az apostolok lelkének hevével ismertette, magyarázta a természet szépségeit, s méltatta a magyar haza kulturájának szempontjából annak fontosságát, aki gyűjtötte a csemete barátait, s azokat megbecsülésre, összetartásra tanította, az a férfiú kénytelen volt a sors kegyetlen szélsényének engedni, elszakadni mindentől, ami neki és mindnyájunknak e földön kedves, s búcsút mondani kis csemetéjének is.

Úttörő volt ő e téren, aki az eszméért csak lelkesedni tudott, időt s fáradságot nem kímélve, vállalta önzetlenül a feladatot, s dolgozott azért, hogy az utána következő generáció már megművelt talajt találjon a további munkára.

A turistaság terén s ezzel kapcsolatosan Magyarország idegenforgalmának emelése érdekében is halhatatlan érdemei vannak. Imádta a természetet, s lelkesedni tudott a természeti szépségekért. A máramarosi hegységről, a Beszkidekről, s különösen az abaujtorna-gömöri barlangvidékről mindenkor nagy szeretettel beszélt, mint régi jó ismerőseiről, mintha csak ott ringott volna bölcsője. Pedig nem is volt a magyar hazának szülőtte.

SIEGMETH KÁROLY azon férfiak közé tartozott, akikről ILOSVAY LAJOS azt mondja : „Vannak sokan, akiket végzetük országunkba sodor, rövid

¹⁾ Előadta a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságának 1913. évi január hó 25-én tartott évváró gyűlésén.

időn meghonosodnak, véglegesen szakítanak származásuk hagyományai-
val, fenntartás nélkül magyarokká válnak és tántoríthatatlan hivei lesznek
a magyarság ügyének és kulturájának.“ Egészen ráillik ez SIEGMETH KÁROLY
barátunkra is. Csak felnőtt korában kezdett magyarul tanulni, amikor
hazánkba költözött, még sajnós, az idegen nyelvek nagyon is uralták
Magyarországot. Ő mégis, bármily nehezen, mindig csak magyarul be-
szélt mindazokkal, akik magyarul tudtak. Hivatalában, mint főnök, csak
magyar jelentést fogadott el. Igazi magyar ember lett.

Nagy fájdalommal és bánattal tölti el szívünket a megválás. Kegye-
letes szívvel idézzük fel emlékét e helyen is volt elnökünknek. Meg-
nyugtató és vigasztaló szolgáljon nekünk az a tudat, hogy SIEGMETH
életében mint hazafi, mint családfő, mint kiváló munkás, természetszerető
és jó ember mindenkör hiven megfelelt hivatásának és hogy magyar
hazájának, családjának és az emberiségnek élt igazán.

SIEGMETH KÁROLY Znaïmban (Morvaország) született 1845 szept.
hó 11-én. Testvérei mind kint maradtak, csak ő egyedül került Magyar-
országba. Mérnöki tanulmányait Bécsben, továbbá a zürichi és müncheni
műegyetemen végezte. 1866/67-ben a Siegl-féle bécsujhelyi gépgyárban
mint gyakornok, 1868/69 évben Münchenben, mint műegyetemi segédtanár
működött. Az 1869. év tavaszán búcsút mondván a tanárkodásnak, Magyar-
országba jött, IVÁNKA IMRE, az Északkeleti Vasut akkori elnökének meg-
hívására. Először Miskolcra mint vasuti mérnök működött és már két
év múlva, az 1871. év október hónapjában Sátoraljauhelyen vonatmoz-
gósítási főnöki állást vállalt. Amint Magyarországra költözött, abban az
évben meg is nősült. Feleségül vette NEUREUTHER JENŐ bajor kir. udv.
főépítész leányát TERÉZ-t, akivel Münchenben ismerkedett meg.

Sátoraljauhelyen töltötte életének nagyrészét. Itt vetett lángot szívé-
ben Hazánk csodálatos vonzó ereje, itt fokozódott napról-napra a termé-
szet szépségei iránti szeretete. A Kárpátok öve, továbbá a Vihorlát-Gutin
hegyvidék, az abaujtorna-gömöri vidék, majd az aggteleki Baradlabarlang
voltak elejétől kezdve a legkedvesebb kiránduló helyei. Napokat tudott
ott tölteni és a csodás tájakban gyönyörködni. 1878. évben kezdett iro-
dalmilag is működni.

Az 1880. évben irt „*Uti vázlatok a Munkácsi Beskidekből*“ című
dolgozata volt az első nagyobb irodalmi munkája, amellyel azonnal meg-
szerezte magának a hírnevet. Ugyanakkor jelent meg a „*Bécsből, Oderberg
és Budapestről a Magas-Tátrába és az abaujtorna-gömöri barlangvidékbe*“
című útleírása magyar, német, angol és francia nyelven. Mintegy 20
évig élt Sátoraljauhelyen, ahol számos kirándulást is tervezett és vetített
képes fölolvassága révén egyik legnépszerűbb férfitársa lett. Itt születtek
gyermekai. Itt élt ő boldogan családjával.

Magyarországon, az akkori időben még gyermekkorát elő turistaság terén úttörőnek mondható; fáradságot nem ismerő buzgalommal igyekezett a természet szépségei iránti szeretetet mindnyájokban meggyökereíteni. De őt magát is Hazánk hullámos dombvidékei, kimagasló vulkánhegyek és a barlangok üregei annyira magukhoz vonzották, hogy innen elszakadni már nem tudván, a szíve sugallata szerint cselekedett, amikor az 1882. évben honosította magát, s halála napjáig, mint igaz magyar ember, csak a magyar hazának élt. A turistaság érdekeinek és különösen ezen a révén az idegenforgalom terén kifejtett működésének elismeréséül az 1883. évben Ő Felsége a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

Az 1890. évben Debreczenbe helyeztetett át, ahol először mint vonatási- és műhelyosztályi főnök működött, 1895. évben főfelügyelő s nem sokára üzletvezető helyettes lett. Debreczenben 1905-ig tartózkodott. Szíve természetesen innen is mindenkor a természetbe vonzotta. Sokat barangolt és útközben mindig fotografált. Spelaeológián kívül a geologia is érdekelte. A felvidékről körülbelül 300 darabból álló petrographiai gyűjteményt állított össze, amelyet 1903-ban a debreczeni kegyesrendi főgimnáziumnak ajándékozott.

Ebben az időszakban az aggteleki Baradlabarlang új bejáratának az áttörésénél is nagy érdemeket szerzett. Ezt 1906 július hó 22-én a barlang új bejáratánál elhelyezett emléktábla örökíti meg:

„A barlang új bejárata 1890 márcz. hó 15-én készült el. Az áttörést tervezte s a szükséges anyagi eszközöket megszerezte SIEGMETH KÁROLY ügyv. alelnök. A barlang felmérője és az áttörési munkálatok vezetője MÜNNICH KÁLMÁN bányagazgató volt. Az új bejárat megnyitásának emlékét, a vezető és lelkesítő vezérférfiak elévülhetetlen érdemeit e táblán a Magy. Kárp. Egyes. Kel. Kárp. Osztálya 1906. évben örökítette meg.“

A Kárp. Egyes. Kel. Kárp. Osztályának több mint 30 évig volt ügyvivő alelnöke, ahol mint felejthetetlen munkatársuknak emlékét mindenkorra nagy kegyelettel őrzik.

Az 1905. év május hó elején MÁV. igazgató-helyettesé nevezték ki és a budapesti központba helyezték át. Az 1906 évben. 37 évi szolgálat után Budapesten nyugalomba vonult. Rákövetkező évben nagy csapás érte őt, amidőn az 1907. év okt. hó 5-én szeretett feleségét elvesztette.

Mint özvegy a nyugalomba vonulása után sem tudott pihenni; mint munkaszerető férfi tovább dolgozott és bámulatos szívóssággal működött minden egyesületnél, melynek csak tagja volt. A legtöbb idejét természetesen a Kárp. Egyesületnek szentelte, amelynek, mint említettem, ügyv. alelnöke volt. Sokat dolgozott a Turista Egyletnek és az Aradi Turista

Egyesületnek, amelyek őt tiszteleti taggá választották. Az Orv. és Természetvizsgálók Vándorgyűlései központi választmányának, a Földtani, a Természettudományi, a Földrajzi társaságoknak, az osztrák mérnökök és építészek egyesületének rendes, a párisi Société de speleologie-nek pedig levelező tagja volt. Sokat irt az „Idegenforgalom“ című közlönybe, a Magy. Kárp. Egyes. évkönyvébe, a Zipser Bote-ba, Karpathen Post-ba, valamint a Mitteilungen der Sektion für Höhlenkunde des öst. Turisten-Club c. folyóiratba és a Spelunka, Société de Speleologie-be.

1900 óta nemcsak itthon Hazánban, de külföldön is számos fölolvastatott képek bemutatása mellett. Tíz vetített képes csoportot állított össze, amelyeknek szebbnél szebb képei a természet iránti nagy érzékét bizonyítják. Ezeket a vetített képes fölolvastatásokat legutóbb a Felsőmagyarországi Idegenforgalmi Szövetség vette át, hogy Hazánk idegenforgalma érdekében továbbra is szolgáljanak. A nevezett szövetség fiát, SIEGMETH LAJOS dr. urat bizta meg a fölolvastatások további tartásáva. Nagy gondot fordított a könyvtára fejlesztésére is, amely közel 2500 kötetből áll. A könyvtárt jelenleg a muzeumok és könyvtárak országos tanácsa vásárolta meg és egyelőre Pozsony város könyvtárába helyezte el, ahonnan a Pozsonyban felépítendő új egyetemre fog kerülni.

A 80-as évek óta barlangjaink irodalmi adatainak az összefoglalása is legkedvesebb témáinak egyike vala. Hogy mily bámulatos szorgalmat fejtett ki e téren, látjuk abból a nagy irodalmi halmazból, amelyet ő a legkülönbözőbb helyeken összegyűjtött. Legelőször is a Hazánkban ismeretes barlangok jegyzékét állította össze, s mindegyikhez a lehetőséghez képest teljes irodalmat adta.

Ismeretes lévén SIEGMETH-nek a barlangtan terén kifejtett nagy működése, valamint a barlangtan iránt állandó nagy érdeklődése és kiváló szaktudása, a Magyarhoni Földtani Társulat, amikor kebelében a Barlangkutató Bizottságot megalakította, annak elnöki állásának betöltésére SIEGMETH KÁROLY-t ajánlotta. A bizottság örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy e fontos tisztségre ily méltó férfit megnyerni sikerült és SIEGMETH KÁROLY-t a Bizottság első elnökévé egyhangulag megválasztotta.

Minden kezdet nehézségekkel jár, s így a fiatal Bizottságnak az útja is bizony kezdetben nagyon göröngyös volt. Hogy azt fokozatosan egyengetni sikerült, hogy a fiatal testület fejlődhessen, az csakis első elnökünknek: SIEGMETH KÁROLY-nak az érdeme, akinek e téren kifejtett működését pusztá szóvval méltatni nem is lehet. Az ő elnöklése alatt a kis Bizottság rohamos léptekkel haladt előre.

SIEGMETH KÁROLY mint elnök nemcsak az elnöki teendőknek felelt meg hűségesen és lelkiismeretesen, de irodalmilag is folytatta az ügyet

előbbre vinni. A Magyar Orv. és Természetvizsgálók 1910. évben Miskolczon tartott XXXV. vándorgyűlése alkalmából újból ismertette az aggteleki Baradlabarlangot. A külföldiek felszólítására pedig „*Die Hohe Tátra im Sommer und im Winter*“ című vezetőt állította össze. Kéziratban van még: „*A gömör-szepesi barlangvidék ismertetése*“ és több kisebb dolgozata, amelyeket ő a hazai barlangok nagy katalogusának bevezető részébe szánt, de annak megjelenését már nem élhette meg.

SIEGMETH KÁROLY majdnem halála napjáig a Bizottság buzgó elnöke volt. Halála előtt csak az utolsó hónapokban kezdett szívére panaszkodni. Érezvén, hogy élete pályája a végéhez közeledik, hogy gyermekeinek biztos otthont alapítson, Munkácson szép villát vásárolt. Ide vonult vissza gyermekei és unokái körébe. Vonzották őt oda valószínűleg a Beszkidek és a Vihorlát-Gutin ormai, gondolván arra, ha majd egyszer életét bevégzi, pihenjen azon bércek aljában, amelyek neki életében mindenkor oly nagy örömet és gyönyörűséget szereztek. Ott is maradt örökre a Latorcza folyó balpartján a trachithegység tövében. Az 1912. év április hó 11-én költözött át Munkácsra saját új villájába. Alig hogy új otthonát rendbe hozta, az 1912. év április hó 21-én reggel kedves övéi körében, szívszélhűdés következtében, váratlanul jobblétre szenderült. Temetése Munkácson április hó 23-án volt.

A végtisztességén megjelentek: a megye képviselőjében dr. GULÁCSY ÁRPÁD alispán, Munkács város részéről ludányi BAY GÁBOR polgármester, a Kárpátgyesület nevében dr. EÖTTEVÉNYI NAGY OLIVÉR kir. jog- és gazd. akad. tanár, a Magyar Orsz. Kárp. Egyes. Kel. Osztályának jelenlegi elnöke és a Földtani Társulat- és Barlangkutató Bizottság-tól HORUSITZKY HENRIK főgeologus. A MAV. részéről jelen voltak: BURGER IZSÓ máv. felügyelő, BÁNFALVI EDE főellenőr, dr. NUSZER LAJOS főorvos és mások. Részvét távratot küldtek: gr. MAJLÁTH JÓZSEF, gr. TELEKY SÁNDOR, számos egyesület és az elhunyt jó barátai. A máv. altisztikör dalárdájának gyászénekei mellett helyezték el az elhunytat a munkácsi róm. kath. sírkertben. A koporsót Földtani Társulatunk és a Barlangkutató Bizottságnak koszorúja is borította.

Amidőn ezzel szomorú kötelességemet teljesítve, SIEGMETH KÁROLY életpályáját a rendelkezésemre szolgáló adatok alapján, lefesteni iparkodtam, — mindnyájunk nevében az utolsó búcsút mondom SIEGMETH KÁROLY-nak, felejthetetlen munkatársunknak, hervadhatatlan érdemű volt elnökünknek és legjobb barátunknak. Áldás és szeretet kísérelje emlékedet, Isten Veled!

Siegmeth Károly munkái.

1878. Egy kirándulás az Ungh-megyei Kárpátokba. — Ein Ausflug in die Karpathen des Ungher Komitates. (A M. K. É.¹⁾ V. évf.)
 — Kirándulás Máramaros-megyébe. — Eine Exkursion in die Máramaros. (A M. K. É. V. évf.)
1879. Sárosmegyei kirándulásom. — Eine Tour durch das Sároser Komitat. (A M. K. É. VI. évf.)
1880. Úti vázlatok a Munkácsi-Beszkidékből. — Reiseskizzen aus den Munkácsi Beskiden. (A M. K. É. VII. évf.)
 — Bericht über die in der Zeit vom 21—28 Sept. 1880 unternommene Reise behufs Durchforschung des Gömör-Tornaer Höhlengebietes. (Zipser Bote No. 43, 44.)
 — Das Sajóthal und die Aggteleker Tropfsteinhöhle. (Karpathen Post No. 4, 5.)
 — Bécsből, Oderberg és Budapestről a Magas-Tátrába és az abauj-torna-gömöri barlangvidékbe. (Megjelent német, francia és angol nyelven is.)
1881. Ausflug des ung. Schriftsteller und Künstlervereins. (Zipser Bote No. 29.)
 — Der Szvinszky Kámen. (Karpathen Post No. 50.)
 — Máramarosi útvázlatok — Reiseskizzen aus der Máramaros. I. (A M. K. É. VIII. évf.)
1882. Máramarosi útvázlatok — Reiseskizzen aus der Máramaros. II. (A M. K. É. IX. évf.)
1884. Máramarosi útvázlatok III. (A M. K. É. XI. évf.)
1885. Máramarosi útvázlatok IV. — Reiseskizzen aus der Máramaros. IV. (A M. K. É. XII. évf.)
1886. A Hegyaljáról a Vihorláthegységbe. — Aus der Hegyalja ins Vihorlátgebirge. (A M. K. É. XIII. évf.)
 — Kurzgefaßter Führer für Kassa, das Abauj-Torna-Gömörer Höhlengebiet und die ungarischen Ostkarpathen. Kassa, 1886.
 — Die Arbeiten in der Aggteleker Höhle. (Mitt. d. Sect. f. Höhlenkunde des öster. Turisten Club Bd. II.)
1887. Az abauj-torna-gömöri barlangvidék I. — Das Abauj-Torna-Gömörer Höhlengebiet I. (A M. K. É. XIV. évf.)
1888. Kirándulás a Polonina-Runára. — Auf die Polonina Runa. (A M. K. É. XV. évf.)
1889. Die Aggteleker Höhle und deren Durchbruch. (Mitt. d. Sect. f. Höhlenkunde des öster. Turisten Club. Bd. I.)
1890. A Keleti Kárpátokból a Magas-Tátrába. — Aus den Ostkarpathen in die Hohe Tatra. (A M. K. É. XVII. évf.)
 — Az aggteleki cseppkőbarlang — Die Aggteleker Tropfsteinhöhle. Eperjes, 1890.
 — Az aggteleki barlang. (Turisták Lapja II. köt.)
 — Der Durchbruch der Aggteleker Höhle. (Mitt. d. Sect. f. Höhlenkunde des öster. Turisten Club. Bd. II.)

¹⁾ A M. K. É. = A Magyarországi Kárpátgyűjtés Évkönyve.

1891. Az abauj-torna-gömöri barlangvidék. II. — Das Abauj-Torna-Gömörer Höhlengebiet II. (A M. K. É. XVIII. évf.)
— Grotte d'Aggtelek. (États du Danube et de Balkans, Deuxième Partie, Tome I. Collection des Guides Joanne.)
1893. Aggteleker Höhle. (Mitt. d. Sect. f. Höhlenkunde des öster. Turisten Club Bd. V.)
1895. Trencsén-Teplicz és környéke. (A M. K. É. XXII. évf.)
1897. Helyrajzi vázlatok a Vág vidékéről. — Topographische Skizzen aus dem Gebiete der Vág. (A M. K. É. XXIV. évf.)
— Die Aggteleker Höhle. (Schlesische Volkszeitung, Breslau, No. 265, 267.)
1898. Die Spuren des Höhlenbären in Ungarn — Notes sur les Cavernes de Hongrie. (Mem. de la Société de Speleologie, Tom. III.)
1900. Utazások az erdélyi Érczhegységben és a Bihar-Kodru hegységben. — Wanderungen im siebenbürgischen Erzgebirge und im Bihar-Kodru Gebirge. (A M. K. É. XXVII.)
1901. Az aggteleki barlang és a Szádellői völgy. (A Magy. Orv. és Term. Munkálatai, XXXI. köt.)
1902. Képek a Felső-Tisza vidékéről. (Turisták Lapja, XIII. évf.)
1905. A Rozsály-Guttin hegyvidék. (Turisták Lapja, XVII. évf.)
1906. Barangolás a Liptói Kárpátokban. — Streifzüge in den Liptóer Karpathen. (A M. K. É. XXXIII. évf.)
1908. Képek a Vág vidékéről (Turisták Lapja, XXIII. évf.)
1909. La Grotte de Glace de Szilice. (Spelunca, Société de Speleologie, Tom. VII.)
1910. A gömör-szepesi barlangvidék (Kéziratban).
— Az Aggteleki barlang. Kassa, 1910.
1911. Die Hohe Tatra im Sommer und im Winter (Illustrierter Führer) Leipzig, 1911. Megjelent Woerl-féle Reisebücher kiadásában.
— Bevezető Közlemények a Barlangkatalogushoz. — Einleitende Mitteilungen zum Höhlenkatalog. (Kéziratban.)

Budapest, 1913 február 18.

A magyar palaeolith és tartozékai.

Irta: HERMAN OTTÓ.

Minden emberi tudásnak mindenkoron legfőbb tárgya volt és marad az ember maga — és valóban egyedül ő van hivatva arra, hogy önmagára világosságot derítsen — ki is lehetne más?

A midőn a magyar palaeolithról kell röviden elmélkednem, lelkem visszaszáll hatvannyolc évvel, abba az időbe a mikor a palaeolithról szóló tudomány megalapítója JAQUES DE CRÉVECEUR DU PERTHES¹⁾ befejezte nagy művét, mely a kelta régiségekről szól, melyet azután 1866-ban legfontosabb műve követett, amely az özönvíz előtti emberről tárgyal s két kötetben két kiadást ért el²⁾. A mű tárgyánál fogva a legóriásibb fel-tűnést keltve, ádáz ellenzésre talált és szegény BOUCHER DU PERTHES fejére majdnem az anathémaig érő tüzes menyköveket gyűjtött, azért, mert azt magyarázta, hogy a Sommevölgy fenyérein, szerintök sohasem élt óriás állatcsontokkal együtt előforduló lapos, éles kovakövek ember kezének alkotásai, hogy tehát az ember egykorú azokkal a kövekkel és azokkal az állatmaradványokkal „a természet játékaival“ !.

Blasphemia, ergo anathema sit!

És hogyné! mikor százados, sőt évezredes vallásoktatás átította az emberiség előhaladott részét is azzal a tannal, hogy az isten szabott beosztás szerint és szabott időben teremtette a mindenséget és magát az embert³⁾.

És kevésbe mult, hogy szegény JAQUES mester nem halt meg vigasztalanul, hogy t. i. nem érte meg tanításának, az igazságnak diadalát; mert halála előtt mégis megérte, különösen azalatt a hatalmas nyomás alatt, amelyet akkoron DARWIN föllépése (1859) a fajok keletkezéséről, így az emberről is szóló tanítása ellenállhatatlanul gyakorolt.

BOUCHER DU PERTHES sorsa magyar földön is mintha kicsinyben ismétlődésre kelt volna. A folyó év februáriusában mult húsz éve annak, hogy a kir. magyar Természettudományi Társulat szakgyűlésén előterjesztettem „A miskolczi tüzkőszakóczák“ címén az első három tárgyat⁴⁾, amelyet alakjánál, kidolgozásánál; sőt a többi körülménynél fogva is,

¹⁾ Született 1788 Réthelben francia földön.

²⁾ Del homme antédiluvien et de ses oeuvres, 1860—1866.

³⁾ Mózsés genézise, mely ma is oktatás tárgya.

⁴⁾ Term. Tud. Közl. XXV. kötet 284 füzet 1893. 169—183 lap.

palaeolithnek tekintetem és leírtam, tehát mint elsőt a magyarok földjéről, amelyre nézve fennállott a föltevés, inkább tévedés lehetősége, hogy az ősember elterjedése magyar földre nem nyúlt át.

Mi természetesebb, mint az, hogy ellenem, a ki az ellenkezőt bizonyítottam, szintén ádáz harc indult.

De itt már nem játszott belé a genézis, mert az ellenfelek — a magyarok — a tudományból meritették fegyverzetüket: azzal érveltek, hogy a réteg, amelyből a tárgyak előkerültek, nem volt diluviális, a mi a palaeolith jellegnek főkritériuma. Ez az érvelés megdőlt; nem tarthatta magát a hivatalosan elrendelt felülvizsgálattal szemben, melyet DR. PAPP KÁROLY osztálygeologus a nála megszokott szabatossággal hajtott végre¹⁾, a midőn is kitünt, hogy a miskolci palaeolith szakócákat az erózió, az Avashegy tövéen mégis megmaradt diluviumból ragadta másodlagos lelőhelyökre.

Magának a tárgyi palaeolithnek sorsa különösebb volt. Állításaim alapján a közelfekvő Bükkhegység barlangjai is vizsgálat alá kerültek, amelyet DR. KADIĆ OTTOKÁR geologus nagy kerültekintéssel hajtott végre, ki a Szeletabarlangban különösen a remek „nyilköveknek“²⁾ nagy számát fedezte fel és máig is valóban nagy eredményt ért el. E nyilköveknek nagy száma, egyenletes alakzata és részben a patina látszólagos hiánya, az osztrák kritikát odáig ragadta, hogy a „hamisítás“ szó csuszott ki a tollából. Ezt ragadtam meg mint okot, hogy egy külön és — elismerem — nagyon éles iratban e résszel végképpen leszámoljak.³⁾

Erre csend következett, azt hittem örökre; de tévedtem, mert ujabban ugyancsak osztrák támadóm, ki időközben a monakói fejedelem párisi intézetének tanára lett, egy nagyszabású mű kiadásába fogott, melynek címe „*Der Mensch aller Zeiten*“, a melynek első kötete be van fejezve. E kötet 158. és 310. lapján, ahol a palaeolithikumot tárgyalja, teljes mértékben elismeri a magyar kutatásnak helyes és így a tudományban érvényes voltát.⁴⁾

A harmadik és végső igazolás az, amelyet az 1911-ben Tübingában egybegyűlt palaeethnologiai konferencia nyújtott, amelyen DR. KADIĆ OTTOKÁR, teljesen felkészülve, részt vett⁵⁾. A konferencia oly tagok el-

¹⁾ „Miskolcz környékének geologiai viszonyai.“ (M. Kir. Földtani Intézet Évkönyvei XVI. köt. 8. füzet 1907.)

²⁾ A francia palaeolithikusok „pointe à feuille de laurier“ alakzatú.

³⁾ Das Artefakt von Olonec und was dazu gehört. Budapest 1910. Selbstverlag.

⁴⁾ Azt nem is kell külön kiemelni, hogy a magyar palaeolith „Oesterreich“ szakaszba soroltatott.

⁵⁾ Bericht über die palaeethnologische Konferenz in Tübingen 1911 redigiert von R. R. SCHMIDT. Braunschweig 1812, pag. 34—37.

ismerő hozzászólása után, a minő FORRER, BAYER, SZOMBATHY, R. R. SCHMIDT és másoké, a palaeolith jelleget felismerte, azt középeurópai „*Magas Solutréennek*“ határozta, DR. KADIĆ ásatásait pedig mintaszerűeknek és példaadóknak jelentette ki.

Ez a magyar palaeolithikum dióhéjba szorított története, mely a jövőre nézve e pillanatban egyet mindenesetre bizonyít, t. i. azt, hogy a kutatás pályája szabad, arról minden akadály, minden rög el van távolítva, meg van tehát okolva az öregnek, a leáldozónak az a kiáltása: *Előre Magyarok!*

Legsajátabb anyaföldünk, hazánk legnagyobb kincsének, az ember őstörténetének megállapításáról van szó, a mely érdekünk, de főkötelességünk is!

Be kell illeszkednünk más nemzetek kutatóinak láncába, a szerves kapcsolatot helyre kell állítani, mert ezzel bizonyítjuk be azt, hogy egyenlő, rangú, értékes része vagyunk az összességnek. És úgy, amint a munkafelosztásában részt veszünk — ne mkövetelődző demonstrációval, hanem teljes értékű tudományos eredményekkel — bizonyítjuk, hogy a jelenben vagyunk, a jövőben leszünk: mert élünk és akarunk.

Az ősemlék kutatása igazi, helyes alapon, tudományos törekvéseink legifjabb ágazata; de jó vezetés alatt, ruganyos, ifjú erők már eredményre is jutottak, melyet komoly areopag elismert. Bár így állanánk a többi szakban is!

E hármas jelszó alatt: *akarunk, dolgozunk és áldozunk* indul a Barlangkutatók szakosztályának folyóirata.

Budapesten 1913. március idusán.

A magyar barlangkutatás céljai és útjai.

Irta: KADIĆ OTTOKÁR dr.¹⁾

Bérces hazánk természeti szépségei közé tartoznak a barlangok is. Barlangjaink iránt mindeddig főleg a turisták érdeklődtek, akik előtt a barlangok mindenkor kedves és vonzó kirándulóhelyek voltak. A turista azonban nem azért megy a barlangba, hogy ott tudományos vizsgálatokat végezzen, hanem azért, hogy a barlangok természetképeiben gyönyörködjék, s ha a turista mégis barlangok kutatására vállalkozik, akkor

¹⁾ Előadta a Szakosztály alakuló ülésén 1913 február 20-án.

e kutatása csak a turisztikai célokat szolgálja. Munkája rendszerint a barlang felmérésére, feltárására, további üregek felfedezésére, az üregek és a cseppkövek lefényképezésére s végre mindezek leírására szorítkozik. Az ilyen kutatásokból táplálkozó irodalom természetesen nem tudományos, hanem hosszadalmas, bár néha hangulatos leírás. Barlangtani irodalmunk legnagyobb része éppen ezt a spelaeographiai vagyis barlangleirési jelleget viseli magán.

A természettudományoknak majd minden ága a fent jelzett leíró módszerrel kezdte fejlődését; míg azonban ezek az utolsó évtizedekben a csupán leíró eljárásból az oknyomozó módszerre tértek át, a barlangtan — nálunk legalább — régi színvonalán maradt. Ez az oka annak, hogy a barlangkutatást nemrég, de talán még ma is, egyes tudósaink nem tartják tudományos munkálkodásnak, hanem csak afféle turistáskodásnak. Nem lehet azonban elvitatni, hogy a hazai barlangkutatást a magyar turisták honosították meg s bár kutatásuk nem volt tudományos, mégis fontos és értékes munkát végeztek s alapöt adtak a további törekvéseknek.

Tudományos barlangkutatást nálunk kevesen végeztek; ritkán történt, hogy geologus, biologus vagy archaeologus barlangba ment, hogy azt szakmája szempontjából átkutassa. Idő és pénz hiánya miatt rendszeres barlangkutatásra csak kevesen vállalkoztak, s ha vállalkoztak is egyesek, kutatásuk csak egyoldalú lehetett. A barlangtan több tudományágot foglal magába s ezeket a saját szempontjából, a maga céljainak megfelelően műveli. A tudományok óriási haladása és a vele járó specializálás hozza magával, hogy azt, amit még néhány évtized előtt egy ember elvégezhetett, arra a mai kutató már nem képes. A mai természetbúvár csak úgy tud szakmájának új, hasznos és értékes szolgáltatásokat tenni, ha minél jobban specializálódik. Éppen ezért a barlangkutatás is sokoldalú és szervezett munkát igényel. Ha a barlangkutatás, a tudományok mai színvonalára akar emelkedni és tökéletes akar lenni, legcélszerűbb, ha azt intézetek vagy egyesületek végzik.

A tudományok történetében gyakori, hogy valamely szaknak rohamos fejlődése más rokon, vagy néha tőle távol álló szak fellendülését is eredményezte. A barlangtan tökéletesítése főleg az ősrégészet fejlődésétől függ s mindentűt, ahol az ősember kutatása előrehaladt, ott a barlangtan is magas színvonalon áll (Franciaország). A két disciplina közötti szoros összefüggést a következő körülmény magyarázza. Az ősember kedvenc helyei a barlangok voltak, amelyeket előszeretettel használt rövidebb vagy hosszabb időn át lakásul. Amikor azután a barlangot elhagyta, ott maradtak eszközei, de megtörtént néha, hogy ő maga is a barlangban pusztult el. Aki tehát az ősember nyomait akarja kutatni, annak a barlangokba kell menni. A barlangokban lerakódott üledékek

rétegeiben, aránylag kicsi, körülzárt területen, szakszerű és szerencsés ásatás esetében a leggyorsabban találjuk meg az ősember nyomait.

Hazánkban az ősember nyomait több kiváló szakember kutatta, a szerencse azonban először HERMAN OTTÓ-nak kedvezett, aki 1891-ben kapta Miskolcz város területéről az első 3 ősemberi kőeszközt. Ezek a kőeszközök sajnos olyan viszonyok közt találtattak, hogy azok geológiai korát már utólag nem lehetett pontosan megállapítani. A lelet rendkívüli fontosságát felismerve HERMAN OTTÓ az egész ügyet a legilletékesebb hazai intézethez: a Földtani Intézet-hez utalta, óhajtvá, hogy az Intézet a miskolczi ősember kérdését földtani alapon tisztázza és nyomait a közeli Bükkhegység barlangjaiban tovább kutassa. A Földtani Intézet igazgatósága készséggel vállalkozott az érdekes kérdés megoldására s 1906-ban elrendelte Miskolcz város vidékének földtani tanulmányozását és a Bükkhegység barlangjainak rendszeres kutatását. A nevezett év a hazai barlangkutatások történetében fordulatot jelent, mert ez talán az első eset, hogy barlangjaink kutatását tudományos intézmény karolta föl. A Földtani Intézet-hez később a Miskolczi Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum is csatlakoztak s mindegyik a maga részéről nagyobb összegekkel támogatta a kutatók törekvéseit. A kutatásokat siker koronázta, amennyiben már a következő 1907. évben a háromi Szeletabarlangban az ősembernek első gyönyörűen megmunkált babérlevélhegyei, 1909-ben pedig a répáshutai Ballabarlangban az első csontvázmaradványai kerültek a kutatók birtokába. Az ásatások sikerein felbuzdulva, a barlangokat mások is kielégítő eredménnyel kezdték kutatni.

A barlangok nagy fontosságát szem előtt tartva LÓCZY LAJOS dr. a kutatóknak azt indítványozta, hogy a barlangkutatást a Földtani Intézetten kívül társulatilag is kellene szervezni s hogy legcélszerűbb, ha a Földtani Társulat kebelében mindazok, akik a barlangok iránt különösen érdeklődnek és a kutatásokban részt óhajtanak venni, bizottsággá tömörüljenek. A Földtani Társulat elnöke: SCHAFARZIK FERENC dr. az ügyet pártfogolva csakhamar lehetővé tette, hogy a felmerült szép eszme megvalósuljon s így 1910. évi január hó 28-án, elnöklése alatt megalakult a *Barlangkutató Bizottság*.

A Bizottság három éves tevékenységéről az évi jelentésekben találunk részletes beszámolást, úgy hogy annak ismertetésétől itt elállhatok. Főérdemei, hogy SIEGMETH KÁROLY elnök vezetése alatt a rendszeres, tudományos barlangkutatást hazánkban meghonosította, azt folyton ében tartotta, mindazokat, akik a barlangok iránt érdeklődnek, maga köré csoportosította és saját hathatós munkásságával másokat is barlangkutatásra ösztökölt.

A Barlangkutató Bizottság az 1912. év végén már annyira meg-

erősödött, hogy új elnöke, LENHOSSÉK MIHÁLY dr., az elnöki székét elfoglalva azt ajánlotta, hogy a bizottság szakosztállyá alakuljon át; mert szerinte egy bizottság csak bizonyos feladat elvégzésére kap megbízást s mihelyt feladatát befejezte — megszűnik. A Barlangkutató Bizottság azonban állandó munkára szervezkedett s ezért szakosztállyá kell alakulnia. Az elnök indítványát a Bizottság lelkesedéssel fogadta s erre a célra külön ügyrendet dolgozott ki, melyet a Földtani Társulat 1913. évi február hó 5-én tartott közgyűlése elfogadott. A Bizottságnak szakosztállyá való átalakulását más okok is indokolták. Nem lehet tagadni, hogy a Földtani Társulat céljai és a Barlangkutató Bizottság törekvései nem födték teljesen egymást. Mig az anyaegyesület csupán a földtan, az ásvány-kőzettan és az őslénytan művelését tűzte ki feladatául, addig a Bizottságnak ezeken kívül ősrégészettel, embertannal, földrajzzal és egyéb tudományágakkal is kell foglalkoznia. A fiókegyesület munkaköre így többoldalúbb, mint az anyaegyesületé, éppen ezért szükségesnek bizonyult tehát, hogy a barlangkutatók testülete a Földtani Társulatban önállóbb szervezetet nyerjen és ügyeit önmaga intézze.

1913. évi február hó 20-án alakult meg a Barlangkutató Szakosztály. Céljai és feladatai már az ügyrendben körvonalozva vannak. Az ügyrend szerint a Szakosztály célja „*a hazai barlangtan és rokontudományainak művelése és terjesztése*”; feladata pedig: „*a hazai barlangokat nyilvántartani, szakszerűen kutatni, folyóiratban, esetleg egyéb kiadványokban magyar és idegen nyelveken ismertetni, a kutatások eredményeit szaküléseken és népszerű estélyeken előadni s végül úgy a hazai, valamint a külföldi barlangtani irodalmat és mozgalmakat figyelemmel kíséreni.*“

Hogy az ügyrendben kitűzött célt elérje és az ott jelzett feladatainak megfeleljen, a Barlangkutató Szakosztály munkaköre a következő:

1. A hazai barlangok nyilvántartása.

A hazai barlangok nyilvántartását már a Bizottság kezdte meg. Eredeti terve az volt, hogy az irodalom és a tagok tapasztalatai alapján az összes eddig ismert barlangokat és a barlangokra vonatkozó irodalmat egy barlangkatalógusban összeírja s egy barlangtérképen kijelöli. Erre a munkára a Bizottság néhai SIEGMETH KÁROLY elnököt és HORUSITZKY HENRIK bizottsági tagot kérte fel, akik már meglévő katalógusaikat erre a célra felhasználva a katalógust csakhamar megszerkesztették és a barlangokat egy 1 : 1,000.000 méretű térképen ki is jelölték.

A Bizottság később eredeti tervétől eltért s elhatározta, hogy a barlangkatalógus helyett inkább egy ismertető munkát ad ki, amelyben az egyszerű felsorolás helyett a barlangokat ismertetni fogja, sőt a szöveget

még ábrákkal is ellátja. Ebben az irányban meg is indult a munka, amelyben a nevezett megbizottakon kívül a többi bizottsági tagok is részt vettek. Az ilyen alakban kiadandó ismertető katalógus minden esetre tökéletesebb és tetszetősebb munka lenne, ennek végleges megszerkesztése azonban több időt, kiadása pedig nagyobb költséget igényel. Egyesek szerint az ilyen megismertetés már azért sem ajánlatos, mert a barlangok kincseit elárulná és avatatlan kutatóknak szolgáltatná ki. Mind ezen nehézségek az okai annak, hogy a már nagyjában meglevő ismertető barlangkatalógus mind eddig kéziratban maradt.

A Szakosztálynak első feladatai közé tartoznék, hogy a már meglevő barlangkatalógust minél előbb nyilvánosságra juttassa. Minthogy azonban előreláthatólag erre a célra nem lesz meg a szükséges fedezet, legcélszerűbb lenne visszatérni az eredeti tervhez s egyelőre csak a barlangok irodalmát és lajstromát közölni. Fontosnak tartom, hogy mindenek előtt a barlangok irodalmáról és elterjedéséről pontos áttekintést nyerjünk s hogy mindenkinek alkalmat nyujtsunk, hogy azokhoz saját megjegyzéseit vagy esetleges javításait és pótlásait fűzhesse. Az ilyen értelemben kiadandó barlangkatalógus kiadványainknak első kötete lenne. A barlangoknak részletesebb, vidékek szerinti ismertetése később, lehetőleg csak kellő bejárások alapján, fokozatosan jelenne meg.

2. A hazai barlangok átkutatása.

A Bizottság belső munkásságán kívül külső tevékenységet is fejtett ki, amennyiben tagjai a barlangokat felkeresték és kutatták. A Bizottság ezzel olyan munkát teljesített, amilyent rendszerint csak jól felszerelt intézetek szoktak végezni. Ajánlatos, hogy a Szakosztály a Bizottságot ebben az irányban kövesse s tevékenységének fősúlyát szintén a hazai barlangok átkutatására fektesse.

A barlangok szakszerű kutatása körüli teendőket két csoportra oszthatjuk, úgy mint a barlangok felvételére és felásatására.

a) A barlangok felvétele. A barlangok felvétele főképpen a barlangok térképezésére, topografiai viszonyainak megállapítására, az üregek feltárására, lefényképezésére s mindezek leírására szorítkozik. Az eddig felsorolt teendők az első és legszükségesebbek közé tartoznak. Ebben az irányban a turisták is kiváló szolgáltatásokat tehetnek.

A barlangok felvételéhez számítom továbbá a barlangok földtani és földrajzi viszonyainak tanulmányozását is, amit aztán geológusok és geográfusok végezhetnek.

b) A barlangok felásatása. A legfontosabb teendők egyike, amit azonban csak olyan barlangokban lehet végezni, amelyek részben

vagy teljesen agyaggal és törmelékkel vannak kitértve. Hiábavaló nagy munka kikerülése végett ajánlatos, hogy a rendszeres ásatásokat mindig próbaásatások előzzék meg, amelyek tájékozódást nyújtanak a barlang rendszeres felásatására.

Az ásatásokat rendszeresen és a legnagyobb gonddal kell végezni. Ebben a tekintetben eddigi ásatásaink kielégítőek, elismertek; törekednünk kell, hogy ezt továbbra is fenntartsuk és fejlesszük. Ásatással mindig csak hozzáértő szakembereket, elsősorban geológusokat vagy geológiai ismeretekkel bíró archaeológusokat, palaeontológusokat és anthropológusokat bizzunk meg s órködjünk, hogy a barlangok felásatása avatatlan kezekbe ne kerüljön. Ajánlatos lenne, hogy a Szakosztály ebben az ügyben a kormányt is felkeresse s megkérje, hogy legalább a kincstári területeken levő barlangokat a tudomány részére megmentse.

3. A hazai barlangok megismertetése.

A barlangok felvételénél tett megfigyeléseket és az ásatások folytán kikerült különféle anyagot a Szakosztály szakembereinek kell feldolgozni és megismertetni. Mindenek előtt arról kell gondoskodnunk, hogy a begyűjtött ásványtani, kőzettani, talajtani, őslénytani, embertani, ősrégészeti és más tárgyak kellően, praeparálva meghatározva és később alkalmas gyűjteményekben elhelyezve legyenek.

A szerzett tapasztalatok megismertetése kétféle módon történhetik: előadások alakjában a szaküléseken és publikációk formájában a kiadandó folyóiratban és más kiadványokban.

Szaküléseinken már eddig is nem egy fontos és érdekes kérdés került napirendre; elég ha felemlítem, hogy a fossilis emberre vonatkozó, nálunk oly ritka előadások és discussiók főképen a mi üléseinken hangzottak el. Iparkodnunk kell, hogy üléseink eddigi színvonalát továbbra is fenntartsuk és fejlesszük.

A folyóirat leendő tartalmát és irányát a „Beköszöntőben“ ismertettük, itt csak jelzem, hogy a folyóirat szerény terjedelme miatt csupán kisebb dolgozatoknak adhat helyet, monografikus munkák kiadásáról külön kell gondoskodnunk.

4. A barlangkutató népszerűsítése.

A Szakosztálynak tudományos törekvései mellett törekednie kellene, hogy a barlangok ismeretét a művelt magyar nagyközönség közt is terjessze s a barlangok iránti érdeklődést minél szélesebb körben felkeltse. Ezt annál is inkább kell majd tennie, mert a Szakosztály társulatilag

szervezett s így szükséges, hogy a magyar társadalom támogatását és pártfogását megnyerje. Iparkodnunk kell odahatni, hogy a nagyközön-ség is fölismerje tudományos törekvéseink hasznát és szükségét. Tudomán-yunk népszerűsítése tekintetében teljesen egyetértek HAECKEL-nek kijelentésével, amely a következő: „Ich halte es für die Pflicht der Naturforscher, daß sie nicht allein in dem engeren Kreise ihrer Fachwis-senschaft auf Verbesserungen und Entdeckungen sinnen, daß sie sich nicht allein in das Studium des Einzelnen mit Liebe und Sorgfalt vertie-fen, sondern daß sie auch die wichtigen, allgemeinen Ergebnisse ihrer besonderen Studien für das Ganze nutzbar machen, und daß sie natur-wissenschaftliche Bildung in weiten Kreisen verbreiten helfen. Der höchste Triumph des menschlichen Geistes, die wahre Erkenntniß der allgemeins-ten Naturgesetze, darf nicht das Privateigentum einer privilegierten Gelehrtenkaste bleiben, sondern muß Gemeingut der ganzen gebildeten Menschheit werden.“¹⁾

Az az esetleges kifogás, hogy van elég hazai egyesület, amely-nek speciális feladata a tudományt népszerűsíteni, nem menthet bennün-ket fel e feladat alól, mert magában az a tény, hogy vannak népszerűsítő egyesületeink, még nem nyújt garanciát arra, hogy azok a mi tudomá-nyunkat is népszerűsítik. Eddig legalább ezen a téren nagyon kevés történt. E feladatunk teljesítésére főleg kirándulások, népszerű estélyek és nép-szerű cikkek szolgálhatnának.

A Szakosztálynak fontos feladata lesz végre a hazai és külföldi szakirodalmat és barlangtani mozgalmakat figyelemmel kísérni s az egyes fontosabb dolgozatokat és eseményeket folyóiratában megismertetni.

Ezek volnának szerény véleményem szerint azok a teendők, ame-lyek az ügyrendben jelzett feladatok teljesítésére szolgálhatnak s egyszer-smind azok az utak, amelyek a kitűzött célok eléréséhez vezetnének. Hogy az itt tárgyalt teendőket milyen mértékben leszünk képesek megvalósítani, az elsősorban tagjaink buzgóságától és támogatóink pártfogásától függ. Egyelőre elégedjünk meg azzal, hogy Szakosztályunk legalább annyit tegyen, amennyit a Bizottság tett. Ha a barlangkutatás terén évente többet nem is tehetnénk, mint amennyit eddig tettünk, az aránylag szerény, de évről-évre szaporodó sok kis eredmény idővel nagy eredménnyé lesz. Szerény, de állandó és kitartó munkával a barlangkutatás terén csakhamar a többi művelt nemzetek soraiba jutunk. Addig nem nyugszunk, míg ezt el nem értük!

Budapest, 1913 február 20.

¹⁾ HAECKEL, E. — Natürliche Schöpfungsgeschichte. Bd. I. pag. 3—4. Berlin, 1898

A pleistocaen ősember újabb nyomai hazánkban.¹⁾

Irta : HILLEBRAND JENŐ dr.

2 szövegábrával.

Amióta hazánkban HERMAN OTTÓ kezdeményezésére — különösen a Földtani Intézet és a Miskolci Múzeum támogatásával — a rendszeres barlangkutatások megindultak, aránylag gyors egymásutánban követik egymást az ősember nyomait napfényre hozó leletek. Ma már nem fogadható el az a nézet, amely még a közelmúltban is indokolt volt, hogy az ősember csak elvétve kereste fel Európa keleti részeit. Leleteink, nevezetesen HERMAN O., KADIĆ O., KORMOS T., ROSKA M. és szerző kutatásai azt bizonyítják, hogy az ősember már az acheuli kortól kezdve a moustérien, aurignacien, solutréen és magdalénien korokon át tartózkodott hazánk területén. Sőt nagyon valószínű, hogy mivel hazánk eljegesedése csekély elterjedésű volt, vadja, barlangja meg sok, néhány embercsoport állandóan is megtelepedett, akár Délfranciaország egyes vidékein. Megerősíti ezt a kőipar típusoknak folytonossága is. Értem ez alatt azokat a formákat, amelyek a csenevész szakócákból a solutréenre jellemző babérlevél formákhoz vezetnek. E formákat a nyugateurópai lelőhelyeken hiába keressük.

Első feladatunk az, hogy hazánk különböző vidékeinek minél több barlangban végezzünk rendszeres ásatást, hogy ezek alapján állapíthassuk meg a pleistocaenben uralkodó faunának és az emberi kőipartypusoknak egymásutánját. Ezt néhány barlang kiásatásával alig érhetnők el.

Az elmúlt nyár és őszi folyamán a Földtani Intézet, a Miskolci Múzeum s a Magyar Tudományos Akadémia támogatásából és megbízásából, részben pedig a Barlangkutató Bizottság megbízásából 3 hónapig kutattam hazánk több vidékének barlangjait. Négy újabb barlangban sikerült az ősember tűzhelyeit és kőszerszámaikat, azaz palaeolithjait megtalálnom. A gyűjtött anyag olyan rendkívül nagy, hogy annak részletes feldolgozása több hónapot vesz igénybe; tekintettel azonban a leletek fontosságára, kívánatosnak tartom, hogy eddigi eredményeimről előzetes jelentést tegyek. Természetes, hogy a fenti körülmények között ezekről egyelőre csak nagy sokban számolhatok be.

¹⁾ Előadta a Magyarhoni Földtani Társulat 1912. november 6.-i szakülésén.

A Kiskevélyi barlang próbaásatásának eredményei.

A Budapest közelében lévő csobánkai Kiskevélyi barlangot dr. KOCH ANTAL tanár fedezte fel és ismertette a Földtani Társulat 1868 dec. 23.-i szakülésén. KOCH tanár a kincésásóktól feltárt rétegekből sok ősmadvecsontot gyűjtött s jelentésében kiemeli, hogy rendszeres ásatással még sok ősemlecsont kerülhetne ki. Hogy feltevése alapos volt, azt a legutóbbi ásatások alkalmával e barlangból napfényre hozott emlős fauna bizonyítja, melyhez foghatót még nem igen ismerünk

1. ábra. A Kiskevélyi barlang bejárata.

fotó Bekey

hazánk barlangjaiból. Nem lesz talán érdektelen megemlítenem, hogy a KOCH tanár által itt gyűjtött madvecsontok alapját képezték a Földtani Intézet gerinces gyűjteményének. A barlangra BEKEY IMRE bizottsági tag figyelmeztetett. A barlang 170 m magasságban fekszik Csobánka község felett dachstein mészkőben. A barlang kitöltése helyenként 6 méternél is mélyebb, kitöltésének szelvénye igen érdekes és változatos: 1. A legfelső szürkéssárgás agyagrétegekben a rénszarvas és a fossilis ló uralkodik, mely utóbbi a mai meleg vérű lónál jóval nagyobb és vastagabb termetű volt. Az ember ottlétét bizonyítják a feltört csontok, a feldolgozott rénszarvasagancsok és a nagy számú retouche nélküli, valamint sűrű

merőleges retouche-sal megdolgozott mikrolithikus kovapengék, melyek a faunával kapcsolatban a legfelső pleistocaen korszakra, a magdalénienre utalnak. — 2. Az alája települt tiszta sárga agyagrétegben már tömegesen vannak a barlangi medve csontjai s ezzel kapcsolatban a barlangi medve szemfogaiból készült pengék. A pengék egyik-másika oly tökéletes, hogy — tekintve az anyag alkalmatlanságát — ezek elkészítése rendkívüli ügyességet igényelhetett. — 3. A még mélyebben lévő barna agyagban már fellép a hiéna is s érdekes a rénszarvas teljes hiánya, ami meg-egyezik a többi barlangban tett megfigyeléseimmel. Eddigi kutatásaim szerint legelőször a hiéna, majd a barlangi medve és legutoljára, a pleistocaen végén tűnik el a rénszarvas hazánk területéről, amely a régibb rétegekben csak elvétve fordul elő. Különös érdekességet ad e szint rétegeinek a benne előforduló tűzhely, sok égetett csont, faszédarab és palaeolith. A tűzhely feletti réteg a praesolutréenre utal, a tűzhely palaeolithjei pedig, mint-hogy KORMOS tatai palaeolithjeihez hasonlítanak, valószínűleg már a moustérien korba utalnak, amikor az ember kőszerszámait csak az egyik oldalon dolgozta meg s amely kőipar idejében egész Európában még a primitív jellegű neandertali rassz uralkodott. — 4. A barna anyag alá telepedő sárgás, plasztikus agyag a hiénacsontok tömeges előfordulásánál fogva különösen érdekes s máris sikerült belőle egy majdnem teljes hiénakoponyát kapnom. Mivel a hiénacsontok egyrésze érintetlen, de másrészt ugyanabból a rétegből az emberi kéznek biztos nyomait feltűntető csontok is vannak, lehetséges, hogy hiéna és ember békésen megfértek egymással, amint ezt Afrikának némely vidékén manapság is megfigyelték. Kőszerszámok eddig még hiányzanak ebből a rétegből. Megemlítem még, hogy a ló és az orrszarvu mindegyik pleistocaen rétegben előfordul. A barlangnak alig egynegyed része van kiaknázva. Az eddig kikerült anyagból ítélve olyan eredmények várhatók, amelyek hivatva lesznek sok, eddig még eldöntetlen kérdést tisztázni. Az elmondottak alapján bátorítok a barlangnak teljes kiásatását ajánlani.

Az Istállóskői barlang próbaásatásának eredményei.

Másodiknak a Bükkhegység Istállóskői barlangját kutattuk át. A barlang félórányi járásra van Szilvásváradtól, a bővizű Szalajka-forrástól néhány száz méterre délkeletnek, kb 80 m magasságban a forrás felett. Föltéve, hogy a forrás a pleistocaenben is megvolt, ennek közelsége a vidéket állandó tartózkodásra alkalmassá tette. A barlang 45 m mély és átlag 4 m magas. A barlangi rétegek vastagsága kb. 2 m. A rétegek helyben képződtek. Bemosásnak nyoma sincs. A barlang talaja nagyrészt bolygatott, de nagyon érdekes és tanulságos módon, amennyiben a boly-

2. ábra. Az Istállóskői barlang bejárata.

gatott rétegek is megőrizték a tiszta pleistocaen agyagra jellemző sárga szint s a faunája is egyöntetű. Az ősmédvének néha teljes csontjait is kaptam ezekből a bolygatott rétegekből. A rétegzavart csak az agyagnak rendkívüli lazasága és a cserepek tömeges előfordulása árulja el. A zavartalan helyeken megállapított rétegsor nagyon egyszerű, amennyiben a barnás holocaen alatt sárga agyag következik, amely lefelé észrevétlenül vörösesbarna színű agyagba megy át. A felső rétegekben arktikus madarak és rágcsálók, továbbá rénszarvas fordulnak elő, az alsóbb, vörösbarnás rétegekben pedig szinte kizárólag a barlangi medve uralkodik. Fontos, hogy e barlangban sikerült egy meglehetősen vastag tűzhelyet feltárnom, amely a legfelső pleistocaen réteg alatt 40—80 cm-ig terjedő mélységben terül el. Benne sok égetett csonton és faszédarabon kívül több palaeolith is van. Ezek egyik-másika klasszikus példánya a fiatalabb aurignacienkoru palaeolithoknak és hű mása az osztrák willendorfi löszben talált felső-aurignacien formáknak. Erről időközben dr. SZOMBATHY JÓZSEF dr. és BAYER JÓZSEF dr. urak szivességéből a bécsi Hofmuseumban győződhettem meg. A tűzhelyen kívül, nagyrészt már bolygatott rétegekből is kerültek ki palaeolithok, de ezeknek, bizonytalan koruk miatt nagyobb jelentőséget tulajdonítani alig lehet. Mivel az említett tűzhely még nincs kiaknázva, még sok érdekes leletet várhatunk innen. Az ilyen tűzhely azért fontos, mivel még a pleistocaenben történt rétegzavarokat is kizárja s így a rétegtani helyzetből absolut értékű következtetések vonhatók. Az első próbaásatásnál a bolygatlan és bolygatott rétegek határán, de még a bolygatlan rétegből, — amit a cserepek teljes hiánya és a fauna tagolódása is bizonyít — amennyiben az arktikus mikrofauna csak a felső rétegekben fordult elő, e rétegből egy kb. 3 éves gyermeknek a kulcscsontját is megtaláltam. Ezt pleistocaennek kellene tartanunk, ha nem forogna fenn annak a lehetősége, hogy ez valahogy a bolygatott rétegekből oldalvást került be. Megtartási állapota egyezik a vele együtt talált barlangi medve és farkas csontjaival, de határozottan pleistocaen korúnak csak akkor merném mondani, ha a további ásatások alkalmával a bolygatlan rétegből a gyereknek még több csontja kerülne elő.

A Peskő-barlang próbaásatásának eredményei.

Az Istállóskői barlangtól déli irányban néhány kilométernyi távolságban van a 856 m magas Peskő, a vidék egyik legmagasabb pontja. Vagy 30 méterrel alatta 826 m magasságban van a pontosan délnek néző hatalmas nyílású *Peskő-barlang*. A barlang meredek lejtőre néz és nehezen közelíthető meg. Emiatt két éjszakát a barlang mellett lévő kis fülkében töltöttem, hogy háromnapos próbaásatást végezhessenek. A mintegy

2 m vastag pleistocaen kitöltés mindvégig sárga agyag, de faunisztikai szempontból itt is szétagolódnak a rétegek, amennyiben a felsőkben a rénszarvas és a mikrofauna uralkodik, az alsó rétegekben pedig ezek hiányoznak s a barlangi medve lép fel tömegesen. Az ember nyomai az összes rétegekben végig követhetők. Több faszéNDARAB, sok feltört rénszarvas és medvecson, 1 m mélységben pedig vastag tűzhely árulja el, hogy az ember itt tartózkodott. A tűzhelyet még nem sikerült teljesen kiásnom. Az eddig kapott emberi kőszerszámok nem annyira jellegzetesek, hogy ezek alapján pontosan meg lehetne határozni a különböző rétegek geológiai korát. Mégis a felső rétegekből kikerült mikrolitikus paleolithok a rétegtani adatok alapján nagy valószínűséggel a magdalenienre utalnak. Nem mulaszthatom el ebből az alkalomból kiemelni, hogy hazánkban mindeddig praehistoriaailag meghatározott magdalenienünk nincs, mivel eddig nélkülözzük a nyugati magdalenienkoru lelőhelyekre jellemző és kormeghatározás szempontjából döntő fontosságú csont és rénszarvasagancsból készített egy és kétsoros szigonyokat, varrótűket, kommandópálcákat; de rétegtanilag az innen eddig kikerült palaeolithokat, valamint a puskaporosi, ballai, kiskevélyi és peskői barlang felső pleistocaen rágszáló rétegeit, mégis a magdalenien korba vélem helyezendőknék. A nyugateurópai lelőhelyekre jellemző ipartípusoknak a hiányát talán a néptörzsek különbözőségével lehetne magyaráznunk.

A Pálffy-barlang próbaásatásának eredményei.

A *Pálffy-barlang* a Kis-Kárpátokban, Detrekőszentmiklós község határában fekszik. A barlangot a nép „odvassziklának“ (*Dzérava skala*) nevezi. A barlangot HORUSITZKY HENRIK főgeológus ur ajánlotta a Bizottságnak ásatásra. A próbaásatást PÁLLFY MIKLÓS ő hercegségének 150 kor. támogatásából mult hónapban végeztem, amelynek folyamán bebizonyult, hogy az ősember ezt a vidéket is fölkereste. A *Pálffy-barlang* a Nedvesvölgy felett kb. 25 m magasságban fekszik triaszkoru mészkőben. Tágas nyílása (17 m széles és 12 m magas) keletre néz. A barlang előtt terrasz nincsen, hanem az meredek lejtőre nyílik, de azért oldalról eléggé könnyen megközelíthető. Mivel a barlang nyílása rendkívüli magas s mélysége kisebb a szélességénél, nem is annyira barlang, mint fülke, amely nagyon alkalmas lakóhelyül szolgálhatott, annál is inkább, mivel közvetlen közelében számos forrás fakad. A barlangnak kürtője nincs s kitöltése tisztán helyben képződött amennyiben bemosásnak nyoma sincs. Tipusa az odvas barlangoknak, amelyeknek képződésénél a víz mechanikai hatásának alig jutott szerep. A nyílás közelében fenéig lemélyesztett 3 négyzetméternyi próbaárok a rétegek következő egymásutánját szolgáltatata: 1. Legfelül barnás

humus, majd erősen tufás agyag következik, ezek a holocaen képviselői. 2. Ezek alatt sárga, majd vöröses és szürkésbarna agyagos rétegek következnek. A pleistocaen rétegek különböző mélységeiben talált palaeolithok és a 2 m mélységben talált tűzhely azt bizonyítják, hogy az ősember a felső pleistocaenben szinte állandóan lakta ezt a barlangot. Ezt természetesen csak geológiai értelemben lehet mondani, mivel az ugyanabban a rétegben tömegesen előforduló madár- és rágcsálócsontok, amelyek az ott tanyázó ragadozó madarak kiökrendezett ételmaradékaiul tekintendők, bizonyítják, hogy az ősember csak kisebb-nagyobb megszakításokkal kereste fel a barlangot. A fauna zöme a mikrofauna, továbbá rénszarvas és barlangi medve. A többi barlangban tett megfigyelésekkel egyezően itt is a felső rétegekben a rénszarvas, az alsóbb rétegekben pedig már a barlangi medve uralkodik. A mikrofauna mindvégig előfordul, de azt hiszem, hogy behatóbb vizsgálatoknak sikerülni fog a felső sárga agyagban és az alsó vöröses-barna agyagban talált mikrofauna összetételében bizonyos eltéréseket megállapítani. Megemlítem még, hogy eddigi kutatásaink szerint a mikrofauna csak magas nyílású barlangokban található, mivel csak ezek lehetnek alkalmasak a ragadozó madarak ott tartózkodására. Eddig összesen csak 5 palaeolith került ki, amelyeknek egyike, amely a vörösesbarna agyag felső részéből való, a rétegtani viszonyokkal kapcsolatban ezeknek a rétegeknek geológiai korát pontosan megállapítja. Typusa teljesen megfelel a Szeleta- és Balla-barlangban talált durva kidolgozású babérlevél formáknak, amelyek korban megelőzték a solutréenne jellemző alakokat s amelyek valószínűleg amazoknak kiindulási formái voltak. Ezek a formák annyira jellemzők s rétegtani helyzetük eddigi kutatásaink alapján már annyira rögzített, hogy segítségükkel ezeknek a rétegeknek geológiai korát pontosan meghatározhatjuk. Amit egyedül a fauna alapján még a legelőnyösebb körülmények közt sem tehetnénk meg. Míg tehát a fauna alapján csak nagy vonásokban tudjuk a pleistocaent beosztani, addig az ember kőszerszámai alapján, ha ezek elég típusosak és elég nagy számban fordulnak elő, oly részletes kormeghatározást végezhetünk, aminél részletesebbet — geológiai értelemben — nem kívánhatunk. Ez a körülmény bizonyítja, hogy a pleistocaennel foglalkozó geológusnak számolnia kell ezekkel a praehistoriai tényezőkkel is, amelyek mai tudásunk szerint az európai pleistocaen részletes korbeosztásánál a fauna mellett lényeges szerepet játszanak.

Budapest, 1912 november 6.

HIVATALOS JELENTÉSEK.

Bizottsági ülés 1912 május 24.-én.

Elnök: SZONTAGH TAMÁS dr. majd LENHOSSÉK MIHÁLY dr.

1. SZONTAGH TAMÁS dr. tiszteleti tag üdvözli LENHOSSÉK MIHÁLY dr.-t, mint a Bizottságnak megválasztott elnökét s felkéri, hogy az ülés elnöklését vegye át. LENHOSSÉK MIHÁLY dr. elnök elfoglalja az elnöki széket, megköszöni a bizalmat és az üdvözlést. Jó lelkiismerettel — úgymond — nem vállalhatja az új tisztséget, sokoldalú elfoglaltsága miatt, mindazonáltal köszönettel veszi a Bizottság bizalmát s amennyiben csupán elnöklésről és vezetésről van szó, az elnökséget készséggel fogadja.

2. KADIĆ OTTOKÁR dr. előadó felolvassa az 1912 április 26.-i ülés jegyzőkönyvét, ismerteti a Földtani Társulat választmányi ülésének 1912 május 1.-i jegyzőkönyvéből a Bizottságra vonatkozó részeket, jelentést tesz a Bizottság vagyoni állásáról és előterjeszti az 1912. évi munkafelosztás tervezetét.

3. SZONTAGH TAMÁS dr. tiszteleti tag jelenti, hogy a csobánkai *Kiskevélyi-barlang* felásatására HILLEBRAND JENŐ dr. bizottsági tagnak a Földtani Intézet 700 kor. ásatási költséget bocsájtott rendelkezésére.

4. KADIĆ OTTOKÁR dr. előadó jelenti, hogy a pilisszentléleki *Legény-barlang* felásatása vége felé jár. Az eredmény kielégítő. Az 1000 kor. ásatási költséget a Vallás- és Közokt. Miniszteri Ur az Országos Régészeti és Embertani Társulat útján fedezte.

5. BEKEY IMRE GÁBOR bizottsági tag szóvá teszi, hogy az eddigi kutatásoknál a megbízott tagok nem részesültek méltányos díjazásban. Indítványozza, a Bizottság állapítsa meg a munkatársak napi átalányát. *Elnök* megjegyzi, hogy a Bizottság nehezen szerzett adományokból fedezi költségeit, ezek pedig oly csekélyek, hogy a működő tagok egyelőre nem számíthatnak tiszteletdíjra, amiért az eddigi szokást ajánlja továbbra is. Többek hozzászólása után a Bizottság az elnök nézetét helyesli.

6. BEKEY IMRE GÁBOR bizottsági tag kifejti, hogy a Bizottság a barlangkutatáshoz szükséges felszereléseit fokozatosan úgy szaporítsa, hogy minden adományból bizonyos százalékot a felszerelésre fordítson. *Elnök* megjegyzi, hogy ezt az elvet általánosságban nehéz megvalósítani, mert bizonyos adományból csak olyan felszerelést lehet beszerezni, amely a végzendő kutatást szolgálja. A felszerelés tehát csak bizonyos adományokból szerezhető be. Rövid vita után a Bizottság az elnök nézete mellett dönt.

7. MAJER ISTVÁN vendég jelenti, hogy nemrég meglátogatta a vácsi nagyszáli *Násznép-barlangot* s azt kutatásra alkalmasnak tartja. A Bizottság megbizta felszólalót, hogy a barlangban kutatást végezzen.

8. *Elnök* ajánlatára bizottsági tagoknak választottak :

1. GRÁF JÓZSEF ékszerész Brassó,	3. TIRTS REZSÓ főerdőmérnök Pilis-
2. MAJER ISTVÁN egyet. hallgató Vác,	marót.

9. *Elnök* kifejti, hogy a Bizottság eddigi működése szerint tulajdonképpen nem felel meg egy bizottságnak, amely bizonyos feladat elvégzésére kap megbízást, a feladat elvégzése után pedig megszűnik. A Bizottság állandó működésre rendezkedett be, miért is inkább szakosztály jellegével bír. Ajánlja, hogy a Bizottság *szakosztály* alakuljon át. A Bizottság lelkesedéssel fogadja az elnök indítványát és felkéri a vezetőséget, hogy készítse elő az átalakulást.

Bizottsági ülés 1912 november 14.-én.

Elnök : LENHOSSÉK MIHÁLY dr.

1. KADIĆ OTTOKÁR dr. előadó felolvassa az 1911. május 24.-i ülés jegyzőkönyvét és jelenti, hogy a Földtani Társulat átiratában a Bizottságnak *szakosztály* való átalakulását elvben helyesli, előbb azonban részletesen kidolgozott ügyrendet kíván és ez ügyrendtől teszi függővé a döntést. Az átirat szerint a választmány az előadónak 1912. évi működéséért 200 kor. *tiszteletdíjat* szavaz meg.

2. *Elnök* ajánlatára bizottsági tagoknak választottak :

1. DÉCHY MÓR dr. földbirtokos Budapest,	5. TEUTSCH GYULA gyáros Brassó,
2. ÉHÍK GYULA gyakornok Budapest,	6. VENDL ALADÁR dr. geologus Budapest,
3. LASZ SAMU dr. főgymn. tanár Budapest,	7. VOGL VIKTOR dr. geologus Budapest,
4. MILLEKER REZSÓ dr. egyet. tanársegéd Budapest,	8. WOLF SÁNDOR nagykereskedő Kis-
	marton.

3. *Elnök* napirendre tűzi az alakulandó Barlangkutató Szakosztály ügyrendjének tárgyalását. A Bizottság beható tárgyalás után elfogadja az ügyrendet.

Bizottsági ülés 1912 november 30.-án.

Elnök : LENHOSSÉK MIHÁLY dr.

Hivatalos ügyek.

1. *Elnök* bejelenti JORDÁN KÁROLY dr. alelnök *lemondását*. A Bizottság a lemondást az alelnök nagy elfoglaltságára való tekintettel tudomásul veszi és az alelnöknek működéséért jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

2. *Elnök* ajánlatára bizottsági tagnak választott :

BARTUCZ LAJOS dr. egyet. tanársegéd Budapest.

Szakelőadások.

1. STRÖMPL GÁBOR dr. bizottsági tag „*A homorodalmási barlangrendszer kialakulása*” címen tart előadást.

Bevezetőjében előadó a brassói tagok, nevesen PODEK FERENC és GRÁF JÓZSEF munkálatairól szól. Utal PODEK-nek a homorodalmási barlangokat ismertető gondos dolgozatára és e cikk, valamint saját megfigyelései alapján összefoglalóan tárgyalja a barlangrendszer keletkezését.

A barlangok a Vargyas folyó szurdokában fekszenek és négy jól elkülöníthető szintben sorakoznak. A szurdokhoz kötött barlangrendszer kialakulását a

Vargyas vájta szurdok kialakulása szabta meg. Nagy, kiterjedt penepiénbe mélyült a Vargyas ősi völgye. Ez a völgy tágas s benne az ősfolyó nagyokat kanyarogva folyt alá. Azután hirtelen bevágódás következett, mely a szurdokot teremtette. E bevágódást a folyó víz corrosiója segítette elő, ahogy a földalatti Vargyas ma is barlangokat váj.

A Vargyas szurdoka nem barlangi eredetű. Főjellegét a kanyonszerű völgyek természete adja meg kanyargos szakadékaival. A barlangok az ősi és a mai folyó kanyarulataiból függetlenül keletkeztek, de a szurdok kialakulásával *egyidőben*, amiért a Vargyas-völgy terrassaiból, ill. e terraszokba futó barlangok leleteiből meghatározhatjuk majd a barlangi szintek és a folyó-terraszok geológiai korát. A Fő-barlang ásatásai biztatók s erős a reményünk arra, hogy gazdagabb barlangi leletek alapján a fenti kormeghatározást az eddigieknél részletesebben állapíthatjuk meg.

LÓCZY LAJOS dr. tiszteleti tag hozzászólásában a mai folyó medre alatt kialakuló barlangok jelentőségét emeli ki. Szerinte ez is annak a jele, hogy hazánkban a pleistocaenben a folyóvölgyek feneké mélyebben feküdt a mainál.

2. HILLEBRAND JENŐ dr. „*A Kiskevélyi-barlangban végzett ásatás eredménye*“ címen tart előadást.

Előadó az 1912. évi nyár folyamán a Bizottság megbízásából a Tudom. Akadémia és a Földtani Intézet anyagi támogatásával egy hónapos próbaásatást végzett.

A *Kiskevélyi barlang*-ot 1868-ban KOCH ANTAL dr. fedezte fel, de felfedezése azóta feledésbe ment. Az idei ásatásokból kiderült, hogy az ősember ismételen felkereste a barlangot. Bizonyítják ezt a nagy számban talált feltört emlőscsontok, a több méter mélységben meglett tűzhelyek és palaeolith kőszerszámok. Az utóbbiak alapján kitűnt, hogy az ősember hazánkban már a régibb pleistocaenben is élt és valószínűleg a primitív jellegű neandervölgyi raszhoz tartozott. Ezt a feltevést a talált fauna: *Rhinoceros antiquitatis* és *Ursus spelaeus* is igazolják.

3. KORMOS TIVADAR dr. vendég „*A Legény-barlang praehistoricus faunájáról*“ értekezik.

Az ásatások és a lelőhely rövid ismertetése után előadó bemutatja 22 fajból álló *faunalajstromát*. Valamennyi között legérdekesebbek a *Spalax* maradványok.

4. KORMOS TIVADAR dr. vendég „*A lemmingek pleistocaen kori elterjedése Magyarországon*“ címen ad elő.

Előadó felsorolja a lemmingmaradványok eddig ismert hazai *lelőhelyeit*. A Magas-Tátra, a Kassai-hegység, a Kis-Kárpátok, a Pilis és a Kőszegi-hegység megadják azt a nagyjából ÉK–DNY irányú elterjedési vonalat, amelynek mentén nálunk ezideig lemmingmaradványok ismeretesek. Figyelemre méltó, hogy a lemmingek, az *eddig* megfigyelések szerint, a Bükk-hegységet elkerülték.

Bizottsági ülés 1912 december 20.-án.

Elnök: VARGHA GYÖRGY dr.

Hivatalos ügyek.

1. KADIĆ OTTOKÁR dr. előadó indítványára a Bizottság elhatározza, hogy

ezentúl a *jegyzőkönyveket* nem olvastatja fel a bizottsági üléseken. A jegyzőkönyvek azonban a legközelebbi ülésre betekintés végett elhozandók.

2. LAMBRECHT KÁLMÁN dr. bizottsági tag indítványára a Bizottság elhatározza, hogy az 1913. évi *lipcsei* nemzetközi *építészeti kiállításon* az ősemberi lakások között a Szeleta-barlang modelljét és a hákori ősember kőszközeit fogja bemutatni. E célból megbizsa LASZ SAMU dr. és LAMBRECHT KÁLMÁN dr. bizottsági tagokat, valamint KADIĆ OTTOKÁR dr. előadót, hogy lépjenek érintkezésbe a kiállítás vezetőségével.

3. Elnök jelenti, hogy január hónapban *tisztújító évváró ülés* lesz; szükséges, hogy a Bizottság az új tisztikar kijelölésére *jelölő bizottságot*, a pénztár megvizsgálására pedig *pénztárvizsgáló bizottságot* küldjön ki. A Bizottság a jelölő bizottságba VARGHA GYÖRGY dr., HORUSITZKY HENRIK és HILLEBRAND JENŐ dr., a pénztárvizsgáló bizottságba pedig BELLA LAJOS és STRÖMPL GÁBOR dr. bizottsági tagokat választotta.

S z a k e l ő a d á s o k.

1. HORUSITZKY HENRIK bizottsági tag: „*A természetes földüreges rendszeres osztályozása*“ címen tart előadást.

Előadó osztályozását főleg a barlangok keletkezésére alapítja. Megkülönböztet corrosiós, erosiós és tektonikus üregeket. Külön csoportban tárgyalja a jégbarlangokat és a szerves anyaggal kitöltött üregeket.

2. KADIĆ OTTOKÁR dr. előadó: „*A barlangok elnevezéséről*“ tart előadást.

Szerinte a barlangok földrajzi fogalmaknak vehetők s ennél fogva elnevezéseiknél a földrajzi szabályok érvényesek.

A *barlangok neve* éppen úgy, mint a hegyek, völgyek és más földrajzi fogalmak neve rendszerint két szóból áll (Szeleta-barlang.). Az egyik szó (barlang) tágabb fogalom és a barlang típusát jelzi, a másik szó (Szeleta) pedig szűkebb fogalom és az illető barlang tulajdonneve. A nép inkább a típusnevet használja; amikor aztán valamely barlangot közelebb akar megnevezni, akkor a típusnév elé azon földrajzi pontnak a nevét teszi, amely ponton az illető üreg van. Ez a nép által alkalmazott elnevezési mód a legeredetibb és a leghelyesebb. Mint legelterjedtebb *typusneveket* előadó a következőket említi: kőlyuk (lyuk), kőfülke (fülke), sziklaodú (odú), zsomboly, sziklaüreg és barlang. Előadó szerint a népies elnevezések meghagyandók, ha azonban a barlangnak neve nincs, akkor a névtelen barlangot a következő elvek szerint nevezzük el. A barlangok tulajdonneveit első sorban azon földrajzi pont (hegyoldal, völgyrészlet, magaslat, hegy, csúcs stb.) után állapítjuk meg, ahol az illető barlang fekszik. Ha ez keresztülvihetetlen, akkor az illető barlangot a birtokló község neve után nevezzük el. Ha ez is lehetetlen, akkor nevezzük a barlangot valamely más fogalom vagy személy után. Személyekről csak akkor nevezzünk el barlangokat, ha azok a barlangok kutatása körül különösen nagy érdemeket szereztek.

3. PÁVAI VAJNA FERENC dr.: „*A barlangok és más természetű üregek elnevezéséről*“ tart előadást.

Előadását távolléte miatt a Bizottság előadója olvassa fel.

Ha a földalatti üregeknek közismert *népies nevük* nincs, úgy új nevet alkal-

mazhatunk. S ha volna is ezeknek népies nevük, semmi sem állja útját annak, hogy ha ezek *nem magyar* nevek, ezek helyett ne vigyünk be jóhangzású magyar neveket. Első sorban az idegen elnevezés szabatos fordítására kell gondolnunk, ha ez kivihetetlen, vagy értelmetlenségre vezet, okvetlenül jó magyar neveket kell meghonosítanunk s a nép elnevezése csak synonymaként szerepel. Célunk, hogy magyar földön, magyar barlangokról beszéljünk és írjunk, de úgy, hogy azokat a természetben idegen segítség nélkül is megtaláljuk. Az azután más kérdés, hogy mit nevezünk barlangnak. Nem barlangok első sorban a csupa szájból álló rendszerint szélesebb, mint hosszú *kőfülkék*. Nem barlangok azok a kisebb kiterjedésű *sziklaüregek* sem, amelyek csak néhány méternyire nyulnak be a kőzetbe, még ha belül kiöblösödnek, akkor sem. Nem barlang végül az egyenesen lefelé tartó *töbör* sem, ha az helyenként ki is öblösödik s ha még olyan mély is. Tényleg barlang az, amely vízszintes vagy más irányban kiterjedő nagyobb üreg. E négy csoportba véli a szerző a földalatti természetes üregeket beoszthatni s teljesen fölöslegesnek tartja, legalább addig, amíg átnézetesen dolgozunk, újabbakkal bibelődni.

4. STRÖMPL GÁBOR dr. bizottsági tag: „*A barlangok nomenklaturája és terminológiája*“ címen tart előadást.

Előadó szerint HORUSITZKY-nak barlangrendszere egyes részleteiben következetlen, majd kicsinyes. A terminologia szolgai fordítását és magyartalanságát is kifogásolja. Helyesli KADIĆ-nak formatypusait, de utal a nevek kétértelműségére.

A barlangtan magyar *terminológiájának* teljes megalkotását ma még korainak tartja, mert a barlangvidékeken lakó magyarajkú népnek éppen a barlangokra vonatkozó nyelvkincsét még nem ismerjük. A székelyek, palócok és más magyarok nyelvkincsi kifejezéseivel gazdagíthatjuk fogyatékos és jobbadán szolgai terminológiánkat.

A barlangok elnevezésénél, azaz *nomenklaturájánál* a földrajzi helyneveknél szokásos eljárások a mértékadók. Ha van a barlangoknak saját neve (Baradla) úgy az meghagyandó. Tájékoztatóul a község neve elébe jöhet (a barkai Ördöglyuk.) Egy község több barlangját a helyi határrész (dülő, völgy, hegy stb.) nevével különböztessük meg; vagy a barlang feltűnő jellegét (cseppkő) juttassuk érvényre az elnevezésben. A *formatypusra* támaszkodó elnevezéstől lehetőleg óvakodjunk, mert ezzel a már meglévő, a nép ajkán élő barlangneveket kellene megváltoztatni. Ez csak zavart okozna. A történeti alapú, régi népies elnevezéseket ne bántssuk, az újabb elkeresztelésekben pedig lehetőleg a meglévőkhöz alkalmazkodjunk.

BARLANGKUTATÁS

(HÖHLENFORSCHUNG.)

BAND I.

1913.

HEFT 1.

EINFÜHRUNG.

Unter dem Titel „*Barlangkutató*“ übergibt die Fachsektion für Höhlenkunde der Ungarischen Geologischen Gesellschaft hiermit eine neue Zeitschrift der Öffentlichkeit, deren Aufgabe es sein wird, die Ergebnisse der ungarischen Höhlenforschung, insbesondere diejenigen der Fachsektion, zu veröffentlichen. Dieser Aufgabe hat in den letzten Jahren die im „*Földtani Közlöny*“ bisher erschienene Rubrik „*Mitteilungen aus der Höhlenforschungskommission der ungarischen geologischen Gesellschaft*“ genüge zu leisten gesucht.

Mit dem Aufschwung der Höhlenforschungen in Ungarn hat sich auch die Zahl der eine Veröffentlichung erheischenden einschlägigen Arbeiten und Mitteilungen dermassen vermehrt, dass unsere Rubrik sich hiezu bereits als unzulänglich erwies; so musste sich die Fachsektion zur Herausgabe einer zwar bescheidenen, jedoch selbständigen speläologischen Zeitschrift entschliessen. Unsere Zeitschrift soll ausschliesslich im Dienste der wissenschaftlichen Höhlenforschung stehen. Mit Rücksicht auf den zur Verfügung stehenden bescheidenen Raum kann sie vorläufig nur kleinere Aufsätze und Berichte aufnehmen; für die Veröffentlichung grösserer Abhandlungen, Monographien und populärer Schriften soll später gesorgt werden.

Da die Höhlenkunde mit einer ganzen Reihe von Wissenszweigen Wechselbeziehungen hat, ist es selbstverständlich, dass wir ausser den eigentlichen speläologischen Arbeiten auch Aufsätzen aus anderen verwandten Wissensgebieten Raum geben werden, insofern sie mit der Höhlenforschung in Beziehung stehen. Dementsprechend sollen in unserer Zeitschrift auch solche Arbeiten Aufnahme finden, die paläontologische, anthropologische, prähistorische und ähnliche Fragen zum Gegenstande haben, aber nur in dem Falle, wenn sie aus Höhlen stammendes Material behandeln. Damit wollen wir nicht nur der Speläologie, sondern auch anderen verwandten Wissenszweigen, die ihrem Inhalte nach etwas mit den Höhlen zu tun haben, Dienste leisten. Ebendeshalb hoffen wir mit unserer Zeitschrift auch in weiteren Kreisen Interesse und Anklang zu finden.

Unsere Zeitschrift wird jährlich viermal in ebensoviel Heften erscheinen. Jedes Heft soll eine grössere oder mehrere kleinere Abhandlungen und folgende ständige Rubriken enthalten.

Unter dem Titel „*Besprechungen*“ wollen wir der Besprechung der ungarischen speläologischen Literatur Raum geben. Hiezu rechnen wir alle jene wissenschaftlich oder populär gehaltenen speläologischen Veröffentlichungen, die sich auf das Gebiet Ungarns beziehen. Mit der Eröffnung dieser Rubrik gedenken wir einen Überblick über die gesamte literarische Produktion Ungarns auf speläologischem Gebiet zu geben und damit den einheimischen Arbeiten die Richtung zu weisen und Einheitlichkeit zu verleihen.

In der Rubrik „*Amtliche Berichte*“ sollen die amtlichen Angelegenheiten der speläologischen Fachsektion mitgeteilt werden. In dieser Rubrik werden somit in erster Reihe die Protokolle der Jahresversammlungen und der monatlichen Sitzungen erscheinen, hier wird weiterhin auch der Verlauf der populären Vorträge und der Ausflüge kurz besprochen. Endlich sollen an dieser Stelle die Vermögensausweise, das Namensverzeichnis der Mitglieder und andere amtliche Mitteilungen Platz finden.

Die Rubrik „*Verschiedenes*“ wird solche kleinere Mitteilungen enthalten, die ihrem Inhalte nach in den übrigen Rubriken nicht untergebracht werden konnten. Es wird hier in erster Reihe an kleinere Berichte und Nachrichten, sowie auf die Besprechung von heimischen und ausländischen wissenschaftlichen Bewegungen und Ereignissen gedacht.

Gleich der Ungarischen Geologischen Gesellschaft und anderen ungarischen wissenschaftlichen Gesellschaften und Zeitschriften, wird auch unsere Fachsektion am Ende eines jeden Heftes unter dem Titel „*Höhlenforschung*“ einen in deutscher Sprache verfassten Auszug aus dem Inhalt des betreffenden Heftes bringen, um unsere wissenschaftlichen Bestrebungen und Leistungen auf dem Gebiet der Höhlenforschung weiteren Fachkreisen des Auslandes zu vermitteln. Die Aufsätze des ungarischen Textes sollen hier zumeist in etwas kürzerer Fassung wiedergegeben werden. Die Enge des Raumes verbietet es uns, eine jede Arbeit in wörtlicher Übersetzung mitzuteilen; es ist dies ja auch nicht notwendig, da fast eine jede Arbeit Teile enthält, die nur für uns und nicht auch für das Ausland von Interesse sind. In wörterlicher Übersetzung sollen nur wichtigere und kurzgefasste Aufsätze veröffentlicht werden.

Der deutsche Auszug soll dieselben Rubriken wie der ungarische Text, enthalten.

Wir übergeben das erste Heft unserer Zeitschrift der Öffentlichkeit in der Hoffnung, damit der wissenschaftlichen Speläologie im allgemeinen und im besonderen der ungarischen Höhlenforschung zu dienen. Es wird unser Bestreben sein, unser Blatt auf streng wissenschaftlichem Niveau zu halten und ihm dadurch in Ungarn sowie im Auslande Freunde zu verschaffen und zu sichern. Wir richten die Bitte an unsere Mitarbeiter, unsere Fachkreise und das Publikum, uns in diesem Bestreben zu unterstützen.

Budapest, im Monat März 1913.

DR. OTTOKAR KADIĆ

DR. MICHAEL v. LENHOSSÉK

Karl Siegmeth, sein Leben und Wirken.

(11. September 1845 — 21. April 1912.)

Mit Porträt im ungarischen Text.

Von: **HEINRICH HORUSITZKY.**

In **KARL SIEGMETH** verschied ein begeisterter Apostel der Schönheiten der Natur. Als erster Präsident der Höhlenforschungskommission widmete er sich mit rastlosem Fleiß, voller Liebe und Hingebung den Angelegenheiten des zarten Sprößlings, dessen volle Entfaltung und Erstarkung er nicht mehr erleben sollte.

Ein Bahnbrecher auf dem Gebiete der ungarischen Höhlenforschung, arbeitete er rastlos mit unendlicher Begeisterung, damit folgende Generationen geebnete Wege vorfinden mögen.

Auch um die Turistik und um die Hebung des Fremdenverkehrs in Ungarn hat er sich unvergängliche Verdienste erworben. Er vergötterte die Natur und wußte sich für die Schönheiten derselben zu begeistern. Über das Gebirge von Mármaros, über die Beszkiden, besonders aber über das Höhlengebiet von Abauj-Torna-Gömör sprach er stets mit großer Liebe, wie über alte Bekannte, als ob seine Wiege in diesen Gegenden gestanden hätte.

Das Scheiden von ihm muß uns mit tiefem Schmerz erfüllen. Wir wollen in dem Bewußtsein Trost finden, daß **KARL SIEGMETH**, unser erster Präsident, seinen Pflichten stets vollauf nachkam, daß er sein Leben seinem Lande, seiner Familie und der Menschheit widmete.

KARL SIEGMETH wurde am 11. September 1845 in Znaïm (Mähren) geboren. Er studierte an den technischen Hochschulen in Wien, Zürich und München. In den Jahren 1866/1867 wirkte er an der Sieglischen Maschinenfabrik als Praktikant und im Jahre 1868 war er an der technischen Hochschule in München als Assistent angestellt. Im Frühjahr 1869 nahm er von dem Lehrfach Abschied, und zog — einem Rufe **EMERICH IVÁNKA's**, des damaligen Präsidenten der Nordwestbahn Folge leistend — nach Ungarn. Im Dienste der Eisenbahn kam er zuerst nach Miskolcz, dann nach Sátorajújhely, wo er den größten Teil seines Lebens verbrachte.

Hier entflammte seine Liebe zur Natur. Seine liebsten Ausflugsorte waren die Karpathen, das Vihorlát-Gutiner-Gebirge, die Gebirgsgegend von Abauj-Torna und dann die Aggteleker Baradlahöhle. Tage verbrachte er in diesen Gebirgen, sich am Anblick der wundervollen Landschaften ergötzend. Im Jahre 1878 begann er sich auch literarisch zu betätigen.

Die im Jahre 1880 erschienenen „*Reisenotizen aus den Munkácsér Beskiden*“ war seine erste größere Arbeit, mit der er sich sofort einen Namen erwarb. Zu gleicher Zeit erschien auch seine Reisebeschreibung „*Von Wien—Oderberg—Budapest in die Hohe Tatra und in das Höhlengebiet von Abaujtorna—Gömör*“ in ungarischer, deutscher, englischer und französischer Sprache.

KARL SIEGMETH kann als einer der Bahnbrecher auf dem Gebiet der damals in Ungarn noch sehr darniederliegenden Turistik bezeichnet werden; mit rastlosem Eifer trachtete er allenthalben die Liebe zur Natur zu erwecken. In Anerkennung seiner Verdienste um die Turistik und die Hebung des Fremdenverkehrs wurde ihm 1883 das Ritterkreuz des Franz-Josefs-Ordens verliehen.

Im Jahre 1890 wurde er nach Debreczen versetzt. Auch von hier unternahm er seine Ausflüge in das Gebirge. Er streifte viel umher und photographierte überall. Außer der Speläologie trug er auch der Geologie reges Interesse entgegen. Aus Oberungarn brachte er eine ansehnliche petrographische Sammlung zusammen, die er 1903 dem Piaristen-Gymnasium in Debreczen schenkte. Zu dieser Zeit erwarb er sich auch um die Eröffnung des neuen Zuganges in die Baradlahöhle große Verdienste, die auf der am 22. Juli 1906 am neuen Eingang der Höhle angebrachten Gedenktafel verewigt sind.

Er war Mitglied zahlreicher Vereine, außerdem korrespondierendes Mitglied der Pariser „Société de Spéléologie.“ Besonders viel arbeitete er für die Zeitschrift „*Idegenforgalom*“ (Fremdenverkehr), sodann für das Jahrbuch des Karpathenvereins, für den Zipser Boten, die Karpathenpost, die Mitteilungen der Sektion für Höhlenkunde des österr. Touristenklubs, sowie für die Zeitschrift „*Splunca*“ der „Société de spéléologie.“ Seit 1900 hielt er nicht nur in Ungarn, sondern auch im Auslande zahlreiche Vorträge mit Lichtbildern. Diese Vorträge und Diapositive wurden kürzlich von dem Oberungarischen Fremdenverkehrsverband übernommen, der den Sohn des Verewigten beauftragte, die Vorträge auch weiterhin zu halten.

Eine große Sorgfalt wendete SIEGMETH auch auf seine Bibliothek, die aus nahezu 2500 Bänden besteht. Dieselbe wurde vom Landesrat der Museen und Bibliotheken angekauft, und ist einstweilen in der hauptstädtischen Bibliothek untergebracht, von wo sie an die in Pozsony zu errichtende Universität gelangen soll.

Eine seiner liebsten Beschäftigungen war seit den 80-er Jahren das Sammeln von Daten für den Höhlenkatalog Ungarns. Für seinen auf diesem Gebiete entfaltetem Fleiß stellt die große Fülle von literarischen Angaben, die er zusammentrug, den besten Beweis dar. Als die Kommission für Höhlenkunde der Ungar. Geologischen Gesellschaft errichtet wurde, kam bei der Wahl des Präsidenten in erster Reihe sein Name in Betracht, und so wurde SIEGMETH einstimmig zum ersten Präsidenten der Kommission gewählt. Unter seiner Leitung machte die Kommission große Fortschritte.

Doch nicht nur seinen Verpflichtungen als Präsident entsprach SIEGMETH vollauf, sondern er wurde nicht müde, die Sache der Höhlenforschung auch auf literarischem Wege zu fördern. In der XXXV. Wanderversammlung ungarischer Ärzte und Naturforscher in Miskolcz hielt er einen Vortrag über die Baradlahöhle, im Auftrage eines ausländischen Verlages aber verfaßte er einen illustrierten Führer: „*Die Hohe Tatra im Sommer und im Winter.*“ Im Manuskript zurückgeblieben ist eine Beschreibung des Gömör—Szepeser Höhlengebietes, sowie mehrere kleinere Arbeiten, die er als Einleitung zu dem großen ungarischen Höhlenkatalog bestimmte, dessen Erscheinen er jedoch nicht mehr erleben sollte.

Einige Monate vor seinem Tode begann er sich über Herzbeschwerden zu beklagen. Er ahnte sein nahes Ende. Im April des Jahres 1912 übersiedelte er nach Munkács, an die Lehnen der Beszkiden und des Vihorlát-Gutiner-Gebirges, wo er einige Tage nach seiner Übersiedlung einem Herzschlage erlag. Dort ruht er nun am Latorczafluße, am Fuße des von ihm so sehr geliebten Gebirges.

Indem ich meiner traurigen Pflicht nachkam und auf Grund der mir zur Verfügung stehenden Daten einen Rückblick auf die Laufbahn unseres ersten Präsidenten zu werfen trachtete, sage ich im Namen Aller, die den Verstorbenen zu achten und schätzen wußten, einen letzten Abschiedsgruß! ¹⁾

¹⁾ Das Verzeichnis der Arbeiten von KARL SIEGMETH befindet sich am Schluß des ungarischen Textes.

Über das Paläolithikum Ungarns.

Von: OTTO HERMAN.

Der höchste Gegenstand menschlicher Forschung ist und bleibt der Mensch selbst, und wahrlich, nur er ist berufen, Licht auf sich selbst zu werfen — denn wer könnte es sonst tun?

Nun ich eine kurze Betrachtung über die Paläolithe Ungarns anstellen soll, schweifen meine Gedanken zurück in jene Zeit vor achtundsechzig Jahren, als JACQUES DE CRÉVECEUR DU PERTHES¹⁾ der Begründer der Wissenschaft von den Paläolithen, sein großes Werk über die keltischen Altertümer Abschloß, auf welches sodann sein wichtigstes Werk folgte, das den vorsintflutlichen Menschen behandelt und zwei Auflagen erlebte²⁾. Das Werk erregte durch seinen Gegenstand das größte Aufsehen, es stieß auf grimmigen Widerspruch und zog über dem Haupte des armen BOUCHER DU PERTHES drohende Wolken zusammen, aus denen ihn fast der Blitz der Exkommunikation traf, alldies deshalb, weil er behauptete, daß die flach geformten Stücke von Kieselgesteinen, die auf den Uferflächen des Sommetales in Gesellschaft von Knochen riesiger Tiere vorkommen — die der damaligen Ansicht nach überhaupt niemals gelebt haben — das Werk von Menschenhand sind, daß der Mensch also gleich alt mit jenen Steinen, mit jenen Tierresten oder mit diesen „*Spielen der Natur*“ ist!

Blasphemia, ergo anathema sit!

Und wie denn nicht! was doch sogar der vorgeschrittenere Teil der Menschheit durch den Jahrhunderte, ja sogar Jahrtausende erteilten Glaubensunterricht von der Lehre, daß Gott das All und auch den Menschen selbst nach einem bestimmten Plane und in einer bestimmten Zeitfolge erschaffen hat, durch und durch getränkt³⁾.

Und wenig hätte gefehlt, so wäre Meister JACQUES dahingegangen, ohne den Triumph seiner Lehre, den Triumph der Wahrheit zu erleben; dennoch erlebte er den Sieg, vornehmlich unter dem gewaltigen Drucke, den das Auftreten DARWIN's, seine Lehre von der Entstehung der Arten, also auch des Menschen unwiderstehlich ausübte (1859).

¹⁾ Geboren 1788 in Réthel in Frankreich.

²⁾ De l'homme antédiluvien et de ses oeuvres, 1860—1866.

³⁾ Die Genesis von Moses, die auch heute noch gelehrt wird.

Als ob sich das Los von BOUCHER DU PERTHES in kleinem Maßtabe auch in Ungarn wiederholt hätte! Im Februar dieses Jahres sind zwanzig Jahre seit jener Fachsitzung der kgl. ungar. Naturwissenschaftlichen Gesellschaft verflossen, in der ich unter dem Titel „Die Feuersteinbeile von Miskolcz“ die drei ersten Objekte vorlegte,¹⁾ die ich auf Grund ihrer Form, ihrer Bearbeitung, und auch der übrigen Umstände, als Paläolithen erkannte und beschrieb, die ersten aus Ungarn, bezüglich dessen Landes die Annahme bestand, daß es dem Urmenschen nicht zum Aufenthalte diene.

Nichts ist natürlicher, als daß ich, der das Gegenteil behauptete, heftig bekämpft wurde.

Hier hatte ich wohl nicht mehr die Genesis gegen mich, da sich meine Gegner in Ungarn mit der Wissenschaft bewaffneten: sie behaupteten, daß die Schichten, aus denen die Objekte zutage gelangten, nicht diluvial seien, was das Hauptkriterium des paläolithischen Charakters ist. Diese Einwendung wurde entkräftet; sie konnte der amtlich angeordneten Überprüfung, die vom Sektionsgeologen KARL v. PAPP mit der bei ihm gewohnten Genauigkeit durchgeführt wurde²⁾, nicht standhalten; diese Arbeit zeigte, daß die paläolithischen Beile von Miskolcz durch die Erosion aus dem am Fuße des Avas noch heute erhalten gebliebenen Diluvium auf ihre sekundäre Lagerstätte herabgeschwemmt wurden.

Das Los der Paläolithen selbst war schon eigenartiger. Auf Grund meiner Behauptungen gelangten auch die Höhlen des nahegelegenen Bükkgebirges zur Untersuchung. Dieselbe wurde von Dr. OTTOKAR KADIĆ mit großer Umsicht durchgeführt, der besonders in der Szeletahöhle eine große Anzahl prachtvoller Pfeilsteine,³⁾ entdeckte, und schon bis heute wahrlich bedeutende Resultate aufzuweisen hat. Die große Anzahl dieser Paläolithen, ihre regelmäßige Form, zum Teile auch der Mangel einer Patina bewog eine Autorität des Auslandes zu einer abfälligen Kritik und gab ihr sogar den Ausdruck „Fälschung“ in die Feder. Diese Gelegenheit ergriff ich, um die Angelegenheit in einer besonderen und — ich gestehe — sehr scharfen Schrift endgültig klarzustellen.⁴⁾ Meine Klarstellung war auch von Erfolg begleitet. Mein österreichischer Gegner, der mittlerweile Professor an dem Institut des Fürsten von Monaco in Paris wurde, schritt jüngst an die Herausgabe eines großen Werkes: „Der Mensch aller Zeiten“, dessen erster Band bereits abgeschlossen ist. Auf Seite 158 dieses Bandes, wo das Paläolithikum behandelt wird,

¹⁾ Természettud. Közöny Bd. XXV, Heft 284. Seite 169—183. Budapest 1893.

²⁾ Die geologischen Verhältnisse der Umgebung von Miskolcz; (Mitt. a. d. Jahrbuch der kgl. ungar. geol. Reichsanstalt. Bd. XVI., Heft 3).

³⁾ Die „pointe en feuille de laurier“ der französischen Paläolithiker.

⁴⁾ Das Artefakt von Olonec und was dazu gehört. Budapest 1910. Selbstverlag.

erkennt er die Richtigkeit, also wissenschaftliche Giltigkeit der ungarischen Forschungen in vollem Maasse an.¹⁾

Die dritte und endgiltige Rechtfertigung wurde der Sache in der 1912 in Tübingen abgehaltenen paläethnologischen Konferenz zuteil, an welcher auch OTTOKAR KADIĆ in jeder Beziehung ausgerüstet teilnahm. Die Konferenz erkannte den paläolithischen Charakter unserer Funde nach der Äußerung solcher Mitglieder, wie FORRER, BAYER, SZOMBATHELY, R. R. SCHMIDT u. A. an, bestimmte dieselben als mitteleuropäisches *Hochsolutréen*, und erklärte die Grabungen von Dr. KADIĆ als mustergiltig.²⁾

Dies ist die kurzgefaßte Geschichte des Paläolithikums von Ungarn, die für die Zukunft in diesem Augenblick jedenfalls das eine beweist, daß der Weg der Forschung frei, jedes Hindernis von demselben entfernt ist. Vollauf begründet ist also der Ausruf des scheidenden Alten: Vorwärts ihr Jungen! Es handelt sich um die Erforschung unseres ureigensten heimatlichen Bodens, des größten Schatzes unseres Landes, der Urgeschichte des Menschen; diese Forschungen zu fördern ist unser Interesse und zugleich unsere Pflicht!

Wir müssen uns einfügen in die Kette der Forscher der anderen Nationen, ein organischer Zusammenhang muß geschaffen werden, um zu beweisen, daß wir ein ebenbürtiger, gleichwertiger Teil der Gesamtheit sind. Und ebenso wie wir an der Arbeit teilnehmen, wollen wir nicht fordernd, nicht demonstrativ, sondern mit vollwertigen wissenschaftlichen Resultaten beweisen, daß wir da sind und sein werden: weil wir leben und leben wollen!

Die Erforschung des Urmenschen auf richtiger, wahrer Grundlage ist der jüngste Zweig unserer wissenschaftlichen Bestrebungen; bei guter Leitung haben junge, elastische Kräfte auch bereits Resultate aufzuweisen, die von einem ernsten Aräopag anerkannt wurden. Wären wir doch auch in den übrigen Fächern schon so weit!

Die Zeitschrift der Spelaeologischen Fachsektion möge ihre Laufbahn mit dem Spruch antreten: Wir wollen arbeiten, tüchtige Leistungen aufweisen und sind zu Opfern bereit!

Budapest, am 15. März 1913.

¹⁾ Es braucht kaum besonders hervorgehoben zu werden, daß die Paläolithe Ungarns in dem Abschnitt „Oesterreich“ behandelt werden.

²⁾ Bericht über die paläethnologische Konferenz in Tübingen 1911. Redigiert von R. R. SCHMIDT, Braunschweig 1912.

Ziele und Wege der ungarischen Höhlenforschung.

Von: Dr. OTTOKAR KADIĆ.

Zu den Naturschönheiten unseres Landes gehören auch seine Höhlen. Für unsere Höhlen interessierten sich bisher hauptsächlich nur die Touristen, die sie stets mit Vorliebe aufsuchten. Der Tourist besucht jedoch die Höhlen nicht um in ihnen wissenschaftliche Studien anzustellen, sondern um deren Naturschönheiten zu genießen, und wenn er sich doch zur Höhlenforschung entschließt, so dient diese lediglich den Zwecken der Touristik. Seine Arbeit beschränkt sich für gewöhnlich auf die Vermessung und den Aufschluß der Höhle, auf die Entdeckung neuerer Höhlengänge, auf das Photographieren der Höhlenräume und Tropfsteinbildungen. Die Literatur, die sich aus diesen Forschungen aufbaut, kann natürlich nicht als wissenschaftlich bezeichnet werden, sie besteht aus mehr belletristischen, manchmal allerdings stimmungsvollen Beschreibungen. Der größte Teil unserer speläologischen Literatur trägt diesen lediglich speläographischen Charakter zur Schau.

Mit dieser einfach beschreibenden Methode begann fast jeder Zweig der Naturwissenschaften seine Entwicklung; während jedoch die meisten naturwissenschaftlichen Fächer im letzten Jahrhundert zur erklärenden Methode übergegangen sind, verblieb die Speläologie — zumindest bei uns — auf dem alten Niveau. Daher kommt es, daß die Speläologie von einzelnen unserer Gelehrten noch vor kurzem nicht als wahre Wissenschaft anerkannt, sondern als ein Zweig der Touristik betrachtet wurde und vielleicht teilweise auch jetzt noch als solche betrachtet wird. Jedenfalls läßt es sich nicht läugnen, daß die Speläologie durch die Touristen in Ungarn eingeführt worden ist, und sind ihre bisherigen Forschungen auch nicht immer wissenschaftlich zu nennen, so sind sie doch wichtig und wertvoll, da sie den Grund zu den späteren Bestrebungen gelegt haben.

Wissenschaftliche Speläologie wurde in Ungarn bisher nur wenig betrieben; recht selten geschah es, daß ein Geologe, Biologe oder Archäologe eine Höhle aufsuchte, um sie aus dem Standpunkte seines Faches zu erforschen. Wegen Geld- und Zeitmangel konnten nur Wenige systematische Höhlenforschungen unternehmen, und wenn dies auch hie und da geschehen ist, so konnten solche Forschungen nur einseitig sein. Die Speläologie setzt sich aus mehreren Wissenszweigen zusammen und wendet diese Wissenschaften ihren speziellen Zwecken entsprechend an. Der rasche Fortschritt der Wissenschaften, die damit einhergehende Spezialisierung hat es notwendigerweise zur Folge, daß der Forscher

heute nicht mehr so große Gebiete des Wissens beherrschen kann, wie vor einigen Jahrzehnten. Der Naturforscher kann seiner Wissenschaft heute nur in dem Falle nützliche, wertvolle Dienste leisten, wenn er sich möglichst spezialisiert. Eben deshalb erheischt auch die Höhlenforschung ein vielseitiges und organisiertes Zusammenwirken. Wenn die Speläologie den heutigen wissenschaftlichen Ansprüchen gerecht werden soll, so ist es am zweckmässigsten, wenn sie von Anstalten oder Gesellschaften betrieben wird.

Es ist in der Geschichte der Wissenschaften eine häufig zu beobachtende Tatsache, daß der Aufschwung eines Faches den Fortschritt auch verwandter oder auch entfernter stehender Fächer nach sich zieht. Der Aufschwung der Speläologie hängt hauptsächlich mit der Entwicklung der Urgeschichte zusammen; überall, wo die Erforschung des Urmenschen weit vorgeschritten ist, steht auch die Speläologie auf hoher Stufe (Frankreich.) Der innige Zusammenhang zwischen diesen beiden Wissenschaften erklärt sich durch folgenden Umstand. Die Höhlen waren beliebte Zufluchtsorte des Urmenschen, in denen er sich kürzere oder längere Zeit aufhielt. Wenn er sodann die Höhle verließ, so blieben in derselben Gerätschaften nach ihm zurück, häufig kam es auch vor, daß er selbst in der Höhle den Tod fand. Wer also nach den Spuren des Urmenschen forschen will, muß die Höhlen aufsuchen. Systematische und fachgemäße Grabungen in den Höhlensedimenten versprechen der Forschung nach den Spuren des Urmenschen den raschesten Erfolg.

In Ungarn wurde schon früher mehrfach nach dem Urmenschen geforscht, den ersten Erfolg hat jedoch OTTO HERMAN aufzuweisen, der 1891 in den Besitz der ersten drei Artefakte des Urmenschen aus der Umgebung von Miskolcz gelangt ist. Leider konnte das geologische Alter dieses Fundes nachträglich nicht mehr genau ermittelt werden. In Erkenntnis der großen Wichtigkeit des Fundes überwies O. HERMAN die ganze Angelegenheit dem hiezu berufensten Institut Ungarns, der geologischen Reichsanstalt, damit die Frage des Urmenschen von Miskolcz auf geologischer Grundlage geklärt, und nach den Spuren desselben in den nahen Höhlen des Bükkgebirges geforscht werde. Die Direktion der Anstalt erklärte sich hiezu bereit, und ordnete 1906 die geologische Untersuchung der Umgebung von Miskolcz, sowie die Erforschung der Höhlen des Bükkgebirges an. Das genannte Jahr bedeutet für die ungarische Höhlenforschung einen Wendepunkt. Es ist dies vielleicht der erste Fall, daß die Sache der Höhlentorschung von einer wissenschaftlichen Anstalt in die Hand genommen wurde. Der geologischen Anstalt schloß sich später auch das Museum der Stadt Miskolcz, sowie das Ungarische Nationalmuseum an; beide unterstützten die Bestrebungen der Forscher

mit größeren Beträgen. Die Forschungen waren von Erfolg begleitet, indem bereits 1907 in der Szeletahöhle die ersten wunderschön bearbeiteten Paläolithen, 1909 aber in der Ballahöhle bei Répáshuta die ersten Skeletreste des Urmenschen zutage gelangten. Durch die Erfolge angeeifert, begannen sich auch andere mit Erfolg an der Erforschung unserer Höhlen zu beteiligen.

In Anbetracht der großen Wichtigkeit der Höhlen stellte Prof. LUDWIG v. LÓCZY den Antrag, die Höhlenforschung möge auch außerhalb der geologischen Anstalt ihre Pflege finden, und es wäre zu diesem Zwecke im Rahmen der Ungarischen Geologischen Gesellschaft eine Kommission für Höhlenforschung zu organisieren. Das Wohlwollen des Präsidenten der Gesellschaft, Prof. Dr. FRANZ SCHAFARZIK ermöglichte es denn auch, daß die Höhlenforschungskommission am 28. Jänner 1910 unter seinem Vorsitz ihre erste Sitzung abhalten konnte.

Die Resultate der Tätigkeit der Kommission sind in ihren Jahresberichten niedergelegt, so daß ich hier nicht weiter darauf einzugehen brauche. Ihr Hauptverdienst ist, daß sie unter Leitung ihres ersten Präsidenten KARL SIEGMETH die systematische Höhlenforschung in Angriff nahm, das Interesse an derselben wach rief, all jene, die sich für Höhlenforschung interessieren, vereinigte, und durch ihre Erfolge auch andere zur Arbeit anspornte.

Ende 1912 war die Kommission bereits so weit vorgeschritten, daß ihr neuer Präsident Prof. Dr. MICHAEL v. LENHOSSÉK beim Antritt seines Amtes den Antrag stellen konnte, die Kommission möge sich zu einer Fachsektion umgestalten; dieser Antrag wurde mit Begeisterung angenommen, es wurden die Statuten festgestellt, welche in der Generalversammlung der Ungarischen Geologischen Gesellschaft am 5. Februar 1913 auch angenommen wurden.

Die Fachsektion für Höhlenkunde organisierte sich am 20. Februar 1913. Ihr Ziel ist nach den Statuten: *„die Pflege und Verbreitung der Speläologie und der verwandten Wissenszweige“*, ihre Aufgabe *„die ungarischen Höhlen in Evidenz zu halten, fachgemässe Forschungen anzustellen, die Ergebnisse der Forschungen in ihrer Zeitschrift oder auch anderweitig zu publizieren, Fachsitzungen und populäre Abende zu veranstalten, schliesslich in Form von Referaten einen fortlaufenden Ueberblick sowohl über die ungarische, als auch die ausländische einschlägige Literatur zu geben“*.

Um diesen Zielen entsprechen zu können, entschloß sich die Fachsektion für Höhlenkunde, folgende Aufgaben in ihr Programm aufzunehmen:

1. Evidenzhaltung der Höhlen Ungarns.

Die Evidenzhaltung der Höhlen Ungarns wurde bereits von der Kommission begonnen. Ursprünglich war beabsichtigt, sämtliche Höhlen mit der darauf bezughabenden Literatur in einem Höhlenkatalog zusammenzufassen und die Höhlen auf einer Karte auszustecken. Mit dieser Arbeit wurde weil. Präsident KARL SIEGMETH und das Kommissionsmitglied HEINRICH HORUSITZKY betraut, die mit Benützung ihrer schon früher gesammelten Notizen den Höhlenkatalog alsbald zusammenstellten und die Höhlen auf einer Karte im Maaßtabe 1 : 1.000,000 aussteckten.

Später kam die Kommission von ihrem ursprünglichen Projekt ab und beschloß, statt des Höhlenkataloges eine beschreibende Arbeit herauszugeben, in welcher den Beschreibungen auch Abbildungen beigegeben werden sollten. Die Arbeit wurde in Angriff genommen, es beteiligten sich an derselben außer den genannten auch die übrigen Mitglieder der Kommission. Jedenfalls ist ein solcher beschreibender Katalog etwas vollkommeneres, doch ist seine Herausgabe mit größeren Kosten verbunden. Auch wurden Befürchtungen ausgesprochen, daß die Höhlen durch die Herausgabe eines solchen Kataloges Unberufenen preisgegeben würden. All diese Schwierigkeiten tragen die Schuld daran, daß der im großen Ganzen fertiggestellte Höhlenkatalog bisher noch nicht erschienen ist.

Die Herausgabe dieses Kataloges wäre die erste Aufgabe der Fachsektion. Da jedoch zu befürchten ist, daß vorderhand keine Deckung für die Kosten der Herausgabe zu beschaffen sein wird, so wäre es am zweckmäßigsten, zu dem ursprünglichen Projekt zurückzukehren, und vorläufig eine Höhlenliste mit Literaturangaben herauszugeben. Meiner Ansicht nach ist es nämlich von Wichtigkeit, daß wir vor allem eine volle Übersicht der Literatur und der Höhlen Ungarns erlangen und jedermann Gelegenheit bieten, den Daten seine Bemerkungen und Nachträge hinzuzufügen. Dieser Höhlenkatalog würde den ersten Band unserer Publikationen bilden. Später würde suczessive — möglichst auf Grund von Neubegehungen — die Beschreibung der einzelnen Höhlengebiete folgen.

2. Die Erforschung der Höhlen Ungarns.

Außer dieser ihrer literarischen Tätigkeit hat die Fachsektion auch praktische Arbeiten auszuführen, indem ihre Mitglieder die Höhlen aufzusuchen und sie zu erforschen haben. In dieser Hinsicht hat die Fachsektion die Tätigkeit der Kommission fortzusetzen und es ist zu wünschen, daß die Erforschung der Höhlen Ungarns ihre Hauptaufgabe bilde.

Die Forschungsarbeiten in den Höhlen gliedern sich in zwei Gruppen : in die Aufnahme der Höhlen und in Ausgrabungen.

a) Die Höhlenaufnahmen haben vornehmlich aus der Kartierung der Höhlen, der Ermittlung ihrer topographischen Verhältnisse, dem Aufschluß von Höhlungen und schließlich aus der Beschreibung alles dessen zu bestehen. Die bisher aufgezählten Aufgaben gehören zu den ersten und notwendigsten. In dieser Richtung können auch die Touristen hervorragende Dienste leisten. Hierher zähle ich ferner auch die Erforschung der geologischen und geographischen Verhältnisse der Höhlen, die aber von den Geologen und Geographen ausgeführt werden müssen.

b) Die Höhlengrabungen bilden eine der wichtigsten Aufgaben, doch sind hierfür nur solche Höhlen geeignet, die teilweise oder ganz mit Lehm oder Schutt ausgefüllt sind. Um eine unnötige große Arbeit zu vermeiden, ist es angezeigt, vor den systematischen Grabungen stets eine Probegrabung vorzunehmen, um sich über die Aussichten der Ausgrabungen in voraus zu orientieren.

Die Grabungen müssen systematisch und mit der größten Sorgfalt ausgeführt werden. In dieser Hinsicht sind unsere bisherigen Ausgrabungen befriedigend und anerkannt und wir müssen nur trachten, an dem bisher verfolgten System festzuhalten. Wir müssen stets darauf sehen, mit den Ausgrabungen immer nur sachverständige Fachleute, vor allem Geologen, über geologische Kenntnisse verfügende Archäologen, Paläontologen, Anthropologen zu betrauen, und wir müssen darüber wachen, daß die Höhlenforschungen nicht in unberufene Hände gelange. Vielleicht wären Schritte im Interesse der Verhütung von solchen unbefugten Eingriffen bei der Regierung von Erfolg.

3. Die Beschreibung der Höhlen Ungarns.

Die bei der Aufnahme der Höhlen gemachten Beobachtungen und das durch die Ausgrabungen zutage geförderte Material sollen durch Fachleute der Sektion bearbeitet werden. Vor allem muß dafür gesorgt werden, daß das gesammelte Material gehörig präpariert, bestimmt und später in entsprechenden Sammlungen untergebracht werde.

Die Beschreibung der Resultate kann auf zweierlei Art erfolgen : in Form von Vorträgen in den Fachsitzungen und in Form von Publikationen in der herauszugebenden Zeitschrift und in anderen Schriften.

In unseren Fachsitzungen kam schon bis jetzt mehr als ein wichtiges Thema zur Besprechung ; es genügt wenn ich auf die in Ungarn so seltenen Diskussionen über den Urmenschen hinweise. Wir müssen trachten das Niveau unserer Sitzungen auch fürderhin zu wahren.

Die Richtung unserer Zeitschrift wurde in der „Einführung“ gekennzeichnet, hier möchte ich nur bemerken, daß sie wegen ihres bescheidenen Umfanges nur kürzere Schriften aufnehmen kann; für die Herausgabe von größeren Arbeiten muß auf andere Weise gesorgt werden.

4. Die Popularisierung der Höhlenkunde in Ungarn.

Neben ihren wissenschaftlichen Pflichten hat die Fachsektion auch die Aufgabe, das Interesse für die Höhlen in weiteren Kreisen wachzurufen und rege zu halten. In dieser Frage bin ich ganz der Ansicht HAECKEL's, der folgendes sagt: „Ich halte es für die Pflicht der Naturforscher, daß sie nicht allein in dem engeren Kreise ihrer Fachwissenschaft auf Verbesserungen und Entdeckungen sinnen, daß sie sich nicht allein in das Studium des Einzelnen mit Liebe und Sorgfalt vertiefen, sondern daß sie auch die wichtigen, allgemeinen Ergebnisse ihrer besonderen Studien für das Ganze nutzbar machen, und daß sie naturwissenschaftliche Bildung in weiten Kreisen verbreiten helfen. Der höchste Triumph des menschlichen Geistes, die wahre Erkenntnis der allgemeinen Naturgesetze, darf nicht Privateigentum einer privilegierten Gelehrtenkaste bleiben, sondern muss Gemeingut der ganzen gebildeten Menschheit werden.“¹⁾

Eine wichtige Aufgabe der Fachsektion besteht schließlich darin, die in und ausländische speläologische Literatur beständig in Evidenz zu halten und einzelne wichtigere Arbeiten und Ereignisse in ihrer Zeitschrift zu besprechen.

Dies wären meiner Ansicht nach die Wege, die uns zu dem vorgesteckten Ziele führen können. In welchem Maaße wir die hier besprochenen Aufgaben werden lösen können, das hängt in erster Reihe von der Opferwilligkeit unserer Gönner und dem Eifer unserer Mitglieder ab. Vorderhand wollen wir zufrieden sein, wenn die Fachsektion so viel zu leisten vermag, als die Kommission geleistet hat. Sollten unsere Erfolge auch das bisherige Maaß nicht übersteigen, so summiert sich aus diesen alljährigen bescheidenen Erfolgen mit der Zeit doch ein ansehnliches Resultat, und unsere bescheidene, aber rastlose Tätigkeit wird uns schließlich doch auch auf diesem Gebiet des Wissens und der Forschung in die Reihe der übrigen Kulturvölker verhelfen. Wir wollen nicht ruhen, bis wir dies nicht erreicht haben!

¹⁾ HAECKEL: Natürliche Schöpfungsgeschichte Bd. I., Seite 3 - 4, Berlin 1898.

Neuere Spuren des diluvialen Menschen in Ungarn.¹⁾

Von: Dr. EUGEN HILLEBRAND.

Mit 2 Textfiguren im ungarischen Text.²⁾

Seitdem auf Initiative OTTO HERMAN'S, besonders mit Unterstützung der Ungarischen Geologischen Reichsanstalt und des Miskolczer Museums, in unserem Vaterlande die systematischen Höhlenforschungen zur Erforschung des diluvialen Menschen ihren Anfang genommen haben, werden die Funde, die sich auf die Spuren des Urmenschen beziehen, in rascher Reihenfolge zu Tage gefördert. Heute ist die noch vor kurzem motiviert erscheinende Auffassung nicht mehr stichhaltig, daß der diluviale Mensch nur ab und zu die östlichen Teile Europas aufgesucht hätte. Die Forschungen OTTO HERMAN'S, OTTOKAR KADIĆ'S, THEODOR KORMOS'S, MARTIN ROSKA'S und des Verfassers beweisen im Gegenteil, daß der Urmensch von der Acheul-Periode angefangen durch das Moustérien, Aurignacien, Solutréen und Magdalénien hindurch wiederholt das Gebiet unseres Vaterlandes aufsuchte, ja es ist sogar sehr wahrscheinlich, daß infolge der verhältnismäßig günstigen klimatologischen Verhältnisse, welche unser Vaterland vor der Vereisung fast vollständig bewahrten und des damit einhergehenden Wildreichtums und infolge der großen Zahl unserer Höhlen, auf welche der Mensch dieses Zeitalters zur Winterszeit angewiesen war, sich einzelne Menschengruppen hier auch dauernd niedergelassen haben, gleichwie auf einzelnen Gebieten Südfrankreichs; diese Möglichkeit scheint auch durch die Kontinuität der menschlichen Steinindustrietypen bekräftigt zu werden. Darunter verstehe ich jene Formen, welche von den degenerierten Faustkeilen zu den für das Solutréen charakteristischen Lorbeerblattformen führen, welche Formen an den westeuropäischen Fundorten vergeblich gesucht werden. Unsere erste Aufgabe wird es nun sein, in womöglich zahlreichen Höhlen der verschiedenen Gegenden unseres Vaterlandes systematische Grabungen vorzunehmen, um so Material zu gewinnen, um die Reihenfolge der im Diluvium herrschenden Fauna und der menschlichen Steinindustrietypen feststellen zu können, was uns

¹⁾ Vorgetragen in der Fachsitzung der Ungarischen Geologischen Gesellschaft am 6. November 1912.

²⁾ Erklärung der Textfiguren:

Fig. 1. Eingang in die Kiskevélyhöhle. (Siehe im ungarischen Text, Seite 20.)

Fig. 2. Eingang in die Istállósköhle. (Siehe im ungarischen Text, Seite 22.)

durch die Ausgrabung von nur einigen wenigen Höhlen kaum gelingen könnte.

Verfasser hat im Laufe des heurigen Sommers und Herbstes mit Unterstützung der Geologischen Reichsanstalt, des Miskolczer Museums und der Ungarischen Akademie der Wissenschaften drei Monate hindurch Höhlenforschungen in den verschiedenen Gegenden unseres Vaterlandes vorgenommen, mit dem Ergebnis, daß in vier neuen Höhlen Feuerstätten und Steinwerkzeuge, d. h. Paläolithen des diluvialen Menschen aufgefunden worden sind.

Resultate der Probegrabung in der Kiskevélyhöhle.

Hier soll vorläufig nur in großen Zügen über die bisher erzielten Ergebnisse berichtet werden. Indem ich mich an die zeitliche Reihenfolge halte, muß ich vor allem die nächst Budapest gelegene Csobánkaer Kiskevélyhöhle erwähnen, welche Professor Dr. ANTON KOCH entdeckt und in der Fachsitzung der Geologischen Gesellschaft vom 23. Dezember 1868 beschrieben hat. Herr Professor Koch sammelte aus den von den Schatzgräbern aufgeschlossenen Schichten viele Höhlenbärenknochen und hebt in seinem Berichte hervor, daß für den Fall systematischer Grabungen die Knochen von noch vielen fossilen Säugetieren zu erwarten wären. Diese seine Voraussetzung war richtig, indem es gelang, bei den jüngsten Grabungen aus dieser Höhle eine Fauna von Säugetieren zu Tage zu fördern, welcher an Reichhaltigkeit keine aus den übrigen Höhlen unseres Vaterlandes gleichkommt. Die Höhle liegt im Dachsteinkalkstein in einer Höhe von 170 m über der Gemeinde Csobánka. Die Ausfüllung der Höhle erreicht stellenweise eine Tiefe von mehr als 6 m, das Profil ist sehr interessant und abwechslungsreich. In den obersten gräulich-gelblichen Diluvialtonschichten herrscht das Renntier und das fossile Pferd vor. Den Aufenthalt des Menschen beweisen aufgebrochene Knochen, in Aufarbeitung begriffene Renntiergeweihe und Quarzklingen ohne Retouche in großer Anzahl, sowie mit intensiver senkrechter Retouche bearbeitete mikrolithische Quarzklingen, welche in Uebereinstimmung mit der Fauna auf die oberste Diluvialperiode, auf das Magdalénien, das seinen Namen auf ethnographischer Grundlage erhielt, hinweisen. Die darunter lagernde gelbe Tonschicht führt bereits massenhaft auch Knochen des Höhlenbären und im Zusammenhange damit aus den Augenzähnen des Höhlenbären angefertigte Klingen, von welchen manche so vollkommen sind, daß im Hinblick auf die Ungeeignetheit des Materials ihre Anfertigung eine außerordentlich große Geschicklichkeit beansprucht haben muß. Meines Wissens hat man im Auslande bisher noch keine ähnlichen Klingen

gefunden. In dem noch tiefer gelegenen Ton tritt auch schon die Hyäne auf; interessant ist das vollständige Fehlen des Renntieres, welche Wahrnehmung mit meinen in den übrigen Höhlen gemachten Beobachtungen vollständig übereinstimmt. Nach meinen bisherigen Forschungen verschwindet zuerst die Hyäne, dann der Höhlenbär und zuletzt, am Ende des Diluviums das Renntier vom Gebiete unseres Vaterlandes; das Renntier kommt in den älteren Schichten dagegen nur sehr selten vor. Besonders interessant werden die Schichten dieses Zeitalters durch eine darin vorkommende Feuerstätte, welche viele gebrannte Knochen, Holzkohlenstücke und auch Paläolithen enthält. Die Schicht über der Feuerstätte weist auf das Präsolutréen hin, die in der Feuerstätte gefundenen Paläolithen sind auf Grund ihrer Ähnlichkeit mit den von Dr. Kormos entdeckten, auf dem Tataer Fundort vorkommenden Paläolithen wahrscheinlich schon in das Moustérien zu verweisen. Der unter dem braunen Ton lagernde gelbliche, plastische Ton ist wegen des massenhaften Vorhandenseins von Hyänenknochen besonders interessant und es ist mir bereits gelungen, einen beinahe vollständigen Hyänenschädel darin zu finden. Daß ein Teil der Hyänenknochen unangetastet ist, andererseits aber aus derselben Schicht Knochen vorliegen, welche sichere Spuren der menschlichen Hand aufweisen, ist die Möglichkeit nicht auszuschließen, daß die Hyäne und der Mensch hier friedlich neben einander gelebt haben, wie dies in einzelnen Gegenden Afrikas auch in der Gegenwart beobachtet wurde. Menschliche Steingeräte fehlen bislang aus dieser Schicht. Ich erwähne noch, daß Pferd und Rhinoceros in sämtlichen Diluvialschichten in gleicher Weise vorkommen. Da bis jetzt kaum der vierte Teil der Höhle ausgehoben ist, sind bei der Fortsetzung der Ausgrabungen Ergebnisse zu erwarten, welche berufen sein werden, viele bisher unentschiedene Fragen endgültig zu lösen. Auf Grund des Gesagten erlaube ich mir die vollständige Ausgrabung der Höhle zu empfehlen.

Resultate der Probegrabung in der Istállósköhle.

An zweiter Stelle folgte sodann die Durchforschung der im Bükk-Gebirge befindlichen Istállósköhle. Die Höhle ist eine halbe Wegstunde von Szilvásvárad entfernt, einige hundert Meter SE-lich von der wasserreichen Szalajka-Quelle, ungefähr 80 m über dem Wasserspiegel der Quelle. War diese Quelle auch im Diluvium vorhanden, so mußte ihre Nähe diese Gegend zum ständigen Aufenthalt des Menschen geeignet machen. Die Höhle ist 45 m tief und im Durchschnitt 4 m hoch. Die Mächtigkeit der den Boden der Höhle ausfüllenden Schichten ist 2 m. Spuren einer

Einschwemmung sind nicht vorhanden. Ein großer Teil der Höhle ist durch unkundige Hände aufgewühlt, doch zeigen auch in diesem Gebiet die durcheinander gemischte Schichten die für den reinen diluvialen Ton charakteristische gelbe Farbe und auch die Fauna erscheint hier ausschließlich diluvial. Es gelang mir manchmal auch komplette Knochen des Höhlenbären in diesen aufgewühlten Schichten zu finden. Die Schichtenstörung wird nur durch die außerordentliche Lockerheit des Tons und durch das massenhafte Vorhandensein von Tonscherben vertrat. Das an den ungestörten Stellen festgestellte Profil ist sehr einfach, indem unter dem bräunlichen Alluvium gelber Diluvialton lagert, welcher nach unten allmählig in rötlichbraunen Ton übergeht. In den oberen Schichten kommen Vögel und Nagetiere, ferner Renntier vor, während in den unteren, rötlichbraunen Schichten fast ausschließlich der Höhlenbär vorherrscht. Dieser Höhle verleiht der Umstand eine besondere Wichtigkeit, daß es mir gelungen ist, in ihr eine ziemlich mächtige Feuerstätte aufzuschließen, welche von der Oberfläche der Diluvialschicht an gerechnet in einer Tiefe von 40—80 cm sich ausbreitet und außer vielen gebrannten Knochen und Holzkohlenstücken auch mehrere Paläolithen geliefert hat. Darunter sind einige klassische Exemplare der Paläolithtypen aus dem Aurignacien, Gegenstücke zu den Formen aus dem oberen Aurignacien welche im Willendorfer Löß in Österreich gefunden wurden, wovon ich mich kürzlich im Wiener Hofmuseum dank der Freundlichkeit der Herren Regierungsrat Dr. JOSEPH SZOMBATHY und Dr. JOSEPH BAYER auf Grund der Vergleichung mit den Originalen überzeugen konnte. Die erwähnte Feuerstätte ist noch nicht vollständig ausgegraben und so sind hier noch viele interessante Funde zu gewärtigen. Solche Feuerstätten sind deshalb wichtig, weil ihre Gegenwart diluviale Schichtenstörungen ausschließt und es ermöglicht, aus der stratigraphischen Lage Folgerungen von absolutem Werte abzuleiten.

Resultate der Probegrabung in der Peskőhöhle.

Südlich von der eben genannten Istálloskőhöhle, in einer Entfernung von einigen Kilometern liegt der 856 m hohe Peskőberg, einer der höchsten Punkte der ganzen Gegend. 30 m unter dem Gipfel, also in einer Höhe von 826 liegt die genau nach S schauende, eine mächtige Öffnung besitzende Peskőhöhle, die daher nach der von E. BÄCHLER erforschten Wildkirchlihöhle die höchste palaeolithische Fundstätte Europas sein dürfte. Die Höhle befindet sich auf einer steilen Lehne und ist außerordentlich schwer zugänglich, weshalb ich bei meiner dreitägigen Probegrabung gezwungen war zwei Nächte in einer neben der Höhle gelegenen kleinen

Nische zuzubringen. Die ungefähr 2 m mächtige diluviale Ausfüllung besteht durchwegs aus gelbem Ton, doch läßt sich auf faunistischer Grundlage eine Gliederung in zwei Schichten vornehmen, indem in den oberen Lagen das Renntier und die Mikrofauna herrschen, während diese in den unteren Lagen fehlen und der Höhlenbär massenhaft auftritt. Die Spuren des Menschen können durch sämtliche Schichten verfolgt werden. Zahlreiche Holzkohlenstücke, viele aufgebrochene Renntier- und Bärenknochen, besonders aber eine in einer Tiefe von 1 m gelegene Feuerstätte zeigen, daß hier der Mensch wiederholt gehaust hat. Die Zeit reichte nicht hin, um die Feuerstätte vollständig auszugraben. Die bisher gewonnenen menschlichen Steingeräte sind nicht genug charakteristisch, um auf sie gestützt das geologische Alter der verschiedenen Schichten genau bestimmen zu können. Trotzdem sind die aus den oberen Schichten stammenden mikrolithischen Paläolithen mit Hilfe der stratigraphischen und faunistischen Daten mit großer Wahrscheinlichkeit in das Magdalénien zu verweisen. Ich kann es bei dieser Gelegenheit nicht unterlassen, hervorzuheben, daß wir in Ungarn bis jetzt kein auf palaeoethnologischer Grundlage bestimmtes Magdalénien besitzen, da bis heute die für die westlichen Magdalénienfundorte charakteristischen und vom Gesichtspunkte der Altersbestimmung ausschlaggebenden, aus Knochen und Renntiergeweihen angefertigten Werkzeuge, wie ein- und zweireihige Harpunen, Nähnadeln, Kommandostäbe u. s. w. nicht gefunden wurden; doch auf stratigraphischer und faunistischer Grundlage, ferner gestützt auf die bisher zu Tage geförderten Paläolithen, möchte ich die oberen diluvialen Nagetierschichten der Puskaporoser, Ballaer, Kiskevélyer und Pesköer Höhlen trotzdem in die Magdalénienperiode einreihen. Das Fehlen der für die westeuropäischen Fundorte charakteristischen Industriotypen könnte man vielleicht mit der Verschiedenartigkeit der Volksstämme erklären.

Resultate der Probegrabung in der Pálffyhöhle.

Schließlich habe ich noch über die Grabungen in der Pálffyhöhle zu sprechen, die in den Kleinen Karpathen in der Gemarkung der Gemeinde Detreköszentmiklós gelegen ist. Die Höhle wird im Volksmunde Hohlfelsen (Dzerava scala) genannt. Die Höhle wurde von Herrn Chefgeologen HEINRICH HORUSITZKY der Höhlenforschungskommission der Geologischen Gesellschaft zu Ausgrabungen empfohlen. Die Probegrabungen nahm ich mit Unterstützung Sr. Durchlaucht des Herrn Fürsten NIKOLAUS PÁLFFY im vorigen Monate vor. Sie führten zu dem Ergebnis, daß der diluviale Urmensch bestimmt wiederholt in dieser Gegend gehaust hat. Die Pálffyhöhle ist über dem sogenannten Nedvestal

in einer Höhe von ungefähr 25 m im Triaskalkstein gelegen. Die große Öffnung der Höhle (17 m breit und etwa 12 m hoch) ist nach E gewendet. Eine Terrasse gibt es vor der Höhle nicht, sie mündet auf eine steile Lehne, doch ist die Höhle von der Seite her ohne größere Schwierigkeit zugänglich. Die Öffnung der Höhle ist außerordentlich hoch, ihre Tiefe aber geringer als ihre Breite; sie macht daher nicht so sehr den Eindruck einer Höhle, als vielmehr den einer großen Felsnische, welche als sehr geeignete Wohnstätte für den Menschen dienen konnte, zumal in der unmittelbaren Nähe zahlreiche Quellen entspringen, von denen zumindest ein Teil wahrscheinlich auch im Diluvium tätig gewesen ist. Die Höhle besitzt keinen Kamin und ihre Ausfüllung ist ausschließlich Corrosionsbildung. Sie stellt den Typus einer Verwitterungshöhle dar, bei deren Bildung der mechanischen Einwirkung des Wassers kaum eine Rolle zugefallen sein dürfte. Der in der Nähe der Öffnung bis zum Felsen abgeteufte 3 m² große Probegraben hat die nachstehende Nacheinanderfolge der Schichten ergeben: zu oberst bräunlicher Humus, dann folgt stark tuffiger Ton, welche zwei Schichten das Alluvium vertreten. Unter diesen lagern gelbe, dann rötliche und graubraune tonige Schichten. Die in verschiedenen Tiefen der diluvialen Schichten gefundenen Paläolithe und die in einer Tiefe von 2 m gefundene Feuerstätte beweisen, daß der Mensch im oberen Diluvium in dieser Höhle ständigen Wohnsitz genommen hat. Dies ist natürlich nur in geologischem Sinne gemeint, da die in derselben Schicht vorkommenden Vögel- und Nagetierknochen, welche als Speisereste der dort hausenden Raubvögel zu betrachten sind, zeigen, daß der Mensch nur mit kleineren und größeren Unterbrechungen die Höhle aufgesucht hat. Das Gros der Fauna bilden die Mikrofauna, ferner das Rentier und der Höhlenbär. Übereinstimmend mit den in den übrigen Höhlen gemachten Beobachtungen herrscht auch hier in den oberen Schichten das Rentier, in den unteren Schichten aber bereits der Höhlenbär vor. Eine Mikrofauna kommt durchwegs vor, doch glaube ich, daß durch eingehendere Untersuchungen sich Unterschiede zwischen der Mikrofauna der oberen gelben Tonschichten und der unteren rotbraunen Tonschicht werden nachweisen lassen. Ich erwähne noch, daß nach unseren bisherigen Forschungen die Mikrofauna nur in Höhlen mit hoher Öffnung zu finden ist, da nur diese für den Aufenthalt der Raubvögel geeignet sein konnten. Bisher habe ich insgesamt fünf Paläolithe gefunden, von welchen das eine Stück aus dem oberen Teil des rotbraunen Tones herrührt, das im Zusammenhang mit den faunistischen und stratigraphischen Verhältnissen das geologische Alter dieser Schichten genau bestimmen läßt. Sein Typus entspricht vollständig den in der Szeleta- und in der Ballahöhle gefundenen, roh ausgearbeiteten Lorbeerblattformen, die zeitlich

den für das Solutréen charakteristischen Formen vorangegangen sind und wahrscheinlich den Ausgangspunkt dieser gebildet haben. Diese Formen sind derart charakteristisch und ihre stratigraphische Lage ist auf Grund unserer bisherigen Forschungen bereits derart fixiert, daß mit ihrer Hilfe das geologische Alter dieser Schichten genau festgestellt werden kann, was bloß auf Grund der Fauna selbst unter den günstigsten Verhältnissen nicht geschehen könnte. Während wir also auf Grund der Fauna das Diluvium nur in großen Zügen einteilen können, ist auf Grund der Steingeräte des Menschen, falls diese typisch genug sind und in genügender Anzahl vorliegen, unter Benützung der faunistischen Verhältnisse eine so genaue Altersbestimmung möglich, daß man sich kaum mehr eine detailliertere in geologischem Sinne denken kann. Dieser Umstand beweist, daß der mit dem Diluvium sich befassende Geologe auch mit diesen ethnographischen Faktoren rechnen muß, da sie nach unseren heutigen Kenntnissen bei der genauen Zeitaltereinteilung des europäischen Diluviums neben der Fauna eine wesentliche Rolle spielen.

Budapest, 6. November 1912.

AMTLICHE BERICHTE.

Kommissionssitzung am 24. Mai 1912.

Vorsitzender: Dr. TH. v. SZONTAGH, später Dr. M. v. LENHOSSÉK.

Der neuerwählte Präsident Prof. Dr. M. v. LENHOSSÉK übernimmt den Vorsitz. Es werden hierauf verschiedene laufende Angelegenheiten verhandelt, u. Referent berichtet, daß die Ausgrabung der Höhle Legény-barlang bei Pilisszentlélek der Vollendung naht, und ziemlich befriedigende Resultate ergeben hat. Vorträge wurden nicht gehalten.

Kommissionssitzung am 14. November 1912.

Vorsitzender: Dr. M. v. LENHOSSÉK.

Nach der Wahl einiger neuer Mitglieder wird die Geschäftsordnung verhandelt und angenommen. Vorträge wurden nicht gehalten.

Kommissionssitzung am 30. November 1912.

Vorsitzender: Dr. M. v. LENHOSSÉK.

Die Abdankung des Vizepräsidenten Dr. K. JORDÁN wird angemeldet und mit Bedauern zur Kenntnis genommen. Es stehen mehrere Vorträge an der Tagesordnung.

1. G. STRÖMPL spricht über: „*Die Entwicklung des Höhlensystems von Homoródalmás.*“ Die Höhlen liegen in der Schlucht des Vargyasflusses und reihen sich in vier Horizonten aneinander. Die Ausgestaltung des Höhlensystems wird durch die Bildung der Vargyasschlucht bestimmt. Das Vargyastal hat sich in eine ausge dehnte Halbebene eingeschnitten. Das Tal ist weit und der Fluß schlängelt sich in weiten Mäandern durch dasselbe. Dann folgte plötzlich ein Einschnitt, der die Schlucht zu Stande brachte. Diese Einschneidung wurde durch die Korrosion des Flußwassers beschleunigt, wie das unterirdische Vargyaswasser auch heute noch Höhlen ausräumt. Das Vargyastal ist ein Cañon, keine eingestürzte Höhle. Die Höhlen sind unabhängig von den Windungen des heutigen und alten Flusses entstanden, jedoch zu gleicher Zeit mit der Schlucht, weshalb man aus den Funden in den Höhlen, die auf die verschiedenen Terrassen münden, auf das Alter der verschiedenen Terrassen schließen kann. Die Ausgrabungen in der Haupthöhle versprechen gute Resultate, und es ist zu erhoffen, daß etwaige reiche Höhlenfunde eine genauere Bestimmung des Alters der Terrassen ermöglichen werden.

L. v. LÓCZY hebt die Bedeutung der Höhlen unter dem heutigen Vargyas-

bett hervor. Seiner Ansicht nach deuten auch diese darauf hin, daß die Talsolhe des Flusses im Pleistozän tiefer lag als heute.

2. E. HILLEBRAND berichtet über: „*Die Resultate der Ausgrabungen in der Kiskevélyhöhle.*“ Diese wurde 1868 von Prof. Dr. A. KOCH entdeckt, sie geriet jedoch alsbald in Vergessenheit. Die diesjährigen Ausgrabungen, die HILLEBRAND mit Unterstützung der Akademie der Wissenschaften und der geologischen Reichsanstalt ausführte, zeigten, daß die Höhle des öfteren vom Urmenschen besucht wurde. Hierauf deuten die in großer Zahl gefundenen aufgeschlagenen Säugetierknochen, die in mehreren Metern Tiefe aufgedeckten Herdspuren und Paläolithen. Letztere beweisen, daß der Urmensch in Ungarn bereits im unteren Pleistozän lebte; wahrscheinlich gehörte er zu der primitiven Neandertaler Rasse. Diese Annahme wird auch durch die gefundenen Reste von *Rhinoceros antiquitatis* und *Ursus spelaeus* unterstützt.

3. TH. KORMOS spricht über: „*Die Fauna der Höhle Legény-barlang.*“ Es wird eine aus 22 Arten bestehende Fauna aufgezählt, in welcher die Spalaxreste am interessantesten sind.

4. TH. KORMOS spricht sodann: „*Über die Verbreitung der Lemminge im Pleistozän Ungarns.*“ Er zählt die bisher bekannten Lemmingsfundorte in Ungarn auf. Die Hohe Tatra, die Berge von Kassa, die Kleinen Karpathen, das Pilisgebirge und das Gebirge von Kőszeg zeigen, mit einander verbunden, jene NE—SW-liche Linie an, auf welcher bisher Lemmingreste gefunden wurden. Interessant ist, daß die Lemminge nach den bisherigen Daten das Bükkgebirge nicht bewohnt haben.

Kommissionssitzung am 20. Dezember 1912.

Vorsitzender: Dr. G. VARGHA.

Nach Erledigung der amtlichen Angelegenheiten werden folgende Vorträge gehalten.

1. H. HORUSITZKY hält einen Vortrag über: „*Die Klassifikation der natürlichen Höhlen.*“ Er gründet deren Einteilung vornehmlich auf die Art ihrer Entstehung und unterscheidet dementsprechend Korrosions-, Erosions- und tektonische Höhlen. In eine besondere Gruppe stellt er die Eishöhlen und die mit organischem Material ausgefüllten Höhlen.

2. O. KADIĆ spricht: „*Über die Benennung der Höhlen.*“ Seiner Ansicht nach sind die Höhlen geographische Objekte und deshalb sollten bei ihrer Benennung die Regeln der Geographie maßgebend sein. Der Name der Höhlen besteht ebenso wie die Bezeichnung der Berge, Täler und anderer geographischer Objekte gewöhnlich aus zwei Worten (Szeleta-Höhle.) Das zweite Wort (Höhle) ist ein allgemeinerer Begriff, das erste Wort ist der Eigenname der betreffenden Höhle. Das Volk gebraucht vornehmlich den Typusnamen; erst wenn eine Höhle genauer bezeichnet werden soll, stellt es vor diesen den Namen jenes geographischen Punktes, wo die betreffende Höhle liegt. Diese vom Volke angewandte Methode ist die ursprünglichste und zweckmäßigste. Nach KADIĆ sind die volkstümlichen Benennungen beizubehalten, wenn jedoch die Höhle keinen Namen hat, so soll dieselbe nach folgenden Prinzipien benannt werden. In erster Reihe muß der Eigen-

name der Höhle jenem geographischen Punkte entlehnt werden, wo die Höhle liegt. Ist dies unausführbar, so ist die Höhle nach jener Gemeinde zu benennen, in deren Gemarkung sich die Höhle befindet. Sollte auch dies unmöglich sein, so kann man die Höhle nach einem anderen Begriff oder einer Person benennen. In letzterem Falle sollte man jedoch stets nur Personen wählen, die sich um die Speläologie besondere Verdienste erworben haben.

3. FR. PÁVAY-VAJNA stellt ebenfalls: „*Betrachtungen über die Benennung der Höhlen*“ an. Wenn die Höhle keinen volkstümlichen Namen hat, so soll ihr ein Namen gegeben werden. Auch kann für eine Höhle, die zwar einen volkstümlichen Namen hat, dieser jedoch nicht ungarisch klingt ohne weiteres ein ungarischer Namen eingeführt werden. Hierbei muß in erster Reihe eine gute Übersetzung des fremdklingenden Namens versucht werden, ist dies jedoch nicht möglich, so muß eine andere passende ungarische Bezeichnung herangezogen werden. PÁVAY teilt die Höhlen in vier Gruppen: er unterscheidet Felsnischen, die gewöhnlich breiter als lang sind, sodann Felshöhlungen, die bloß einige Meter tief in das Gestein reichen, ferner Abgrundshöhlen, die senkrecht in die Tiefe dringen und sich wohl auch stellenweise ausbuchten können, schließlich echte Höhlen, größere, horizontal oder in anderer Richtung in das Gestein reichende Höhlungen.

4. G. STRÖMPL hält einen Vortrag: „*Über die Terminologie und Nomenklatur der Höhlen*.“ Seiner Ansicht nach ist die Höhlensystematik von HORUSITZKY in einzelnen Partien unkonsequent, dann wieder auch kleinlich. Die Formentypen von KADIĆ billigt er, doch weist er auf die Zweideutigkeit der Namen hin. Einen vollständigen Ausbau der ungarischen Höhlenterminologie hält er heute noch für verfrüht, da der Wortschatz des die Höhlengebiete bewohnenden ungarischen Volkes heute noch nicht erschöpfend bekannt ist. Wir müssen unserer Terminologie noch die einschlägigen Ausdrücke der Székler, Palócen usw. einverleiben. Bei der Nomenklatur der Höhlen sind die in der Geographie im allgemeinen befolgten Regeln maßgebend. Wenn die Höhle einen eigenen Namen hat, so ist dieser beizubehalten (Baradla). Zur Orientierung kann der Namen der Ortschaft hinzugefügt werden, in deren Umgebung die Höhle gelegen ist. (Barkaer Teufelsloch). Wenn sich in der Umgebung einer Ortschaft mehrere Höhlen befinden, so muß zur Unterscheidung noch das Tal, der Ried, der Berg, hinzugefügt werden. Auch auffällige Merkmale der Höhlen (Tropfstein, Eis) sollen in der Benennung zum Ausdruck gebracht werden. Eine Nomenklatur, die sich auf Formentypen stützt, sollte möglichst vermieden werden, da ihr zu lieb die volkstümlichen Benennungen geopfert werden müßten. Dies würde nur störend wirken. Die geschichtlichen, alten volkstümlichen Benennungen sollten nicht berührt werden, bei neuen Benennungen aber tut man gut, sich möglichst eng an die vorhandenen zu halten.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

A Szakosztály válaszmánya 1913. február 20-i ülésén elhatározta, hogy „*Barlangkutatás*“ címen folyóiratot indít, melynek célja a magyar barlangkutatás eredményeit, nevezetesen a Szakosztály tevékenységét megismertetni.

Folyóiratunk egyelőre 2—3 ívnyi terjedelmű füzetekben évente négyszer fog megjelenni. Minden füzetben egy nagyobb vagy több kisebb eredeti értekezést s több állandó rovatot közlünk.

Anyagegyesületünk és más hazai tudományos társulatok és folyóiratok példájára folyóiratunk végén függelékét hozunk, hogy német vagy más nyelvű fordításban tudományos törekvéseinket a külfölddel is megismertessük.

Folyóiratunk kizárólag a tudományos barlangkutatást szolgálja s csekély terjedelme miatt csak kisebb dolgozatok és jelentések közlésére való. Felkérjük ennél fogva munkatársainkat, hogy közleményeiket lehetőleg tömören írják.

A kéziratok félívnnyi papiroson csak az egyik oldalon a szokásos szegélylyel ellátva olvashatóan irandók. Betoldásokat vagy mondatszerkezeti javításokat csak a kéziratban fogadunk el. A közlemények tartalmaért az szerzők felelősek.

A Szakosztály írásért és fordításért nyomtatott oldalonkint 2 kor. tiszteletdíjat fizet. Ezenkívül a szerzőknek közleményeiből 50 magyar és német boríték nélküli különlenyomat jár.

Folyóiratunk évi előfizetési ára 5 kor. A Szakosztály tagjai a „*Barlangkutatás*“ díjmentesen kapják. Az előfizetők a szavazati jogon kívül a rendes tagok jogait élvezik.

Felkérjük lelkes előfizetőinket, hogy lapunkat terjesszék.

MITTEILUNGEN DER REDAKTION.

In der am 20. Februar 1913 abgehaltenen Sitzung der Fachsektion wurde die Herausgabe einer Zeitschrift unter dem Titel „*Barlangkutatás*“ beschlossen. Diese Zeitschrift verfolgt den Zweck, die Resultate der Höhlenforschung in Ungarn, vornehmlich aber die Ergebnisse der Tätigkeit der Fachsektion zu veröffentlichen.

Die Zeitschrift soll einstweilen viermal jährlich in je 2—3 Druckbogen umfassenden Heften erscheinen. Jedes Heft soll eine größere oder mehrere kleinere Originalabhandlungen und mehrere beständige Rubriken enthalten.

Dem Beispiele der Ungarischen Geologischen Gesellschaft und anderer ungarischen Körperschaften folgend, soll der Zeitschrift ein Anhang beigegeben werden, um unsere wissenschaftlichen Bestrebungen in deutscher oder einer anderen fremdsprachigen Übersetzung auch dem Auslande zugänglich zu machen.

Unsere Zeitschrift dient ausschließlich der wissenschaftlichen Speläologie und kann wegen ihres geringen Umfanges nur kürzeren Arbeiten und Berichten Platz geben. Unsere Mitarbeiter seien deshalb höflichst ersucht, sich möglichst kurz zu fassen.

Die Manuskripte sind auf halben Bögen, nur einseitig geschrieben, und mit dem üblichen Rand versehen anzufertigen. Nachträgliche Einschaltungen oder Änderungen in der Satzfolge sind nur im Manuskript zulässig. Für den Inhalt der Publikationen sind die Verfasser verantwortlich.

Die Fachsektion bezahlt sowohl für den Originaltext als auch für die Übersetzung pro Druckseite ein Honorar von 2 Kronen. Überdies haben die Autoren Anspruch auf je 50 ungarische und fremdsprachige Separata ohne Umschlag.

Der Pränumerationspreis der Zeitschrift beträgt 5 Kronen jährlich. Mitglieder der Fachsektion erhalten dieselbe unentgeltlich. Abonnenten genießen abgesehen vom Stimmrecht alle Rechte der ordentlichen Mitglieder.

Wir ersuchen um gefällige Empfehlung unserer Zeitschrift.